Літаратурная Беларусь

Выпуск №3 (139)
(сакавік)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

НАВІНЫ: асноўныя падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі ...с. 2
ЭСЭ: Кастусь ЦВІРКА пра Пімена ПАНЧАНКУ ... с. 3
БРАТЭРСТВА: да 60-годдзя літаратурнага аб'яднання беларускіх пісьменнікаў Польшчы «Белавежа» — Ала ПЕТРУШКЕВІЧ пра паэзію Яна ЧЫКВІНА ... с. 4
ДЗЕНЬ ВОЛІ: класікі беларускай паэзіі пра нацыянальныя сімвалы і 25 сакавіка ... с. 5
ЧЫТАЛЬНЯ: пачатак аповесці Барыса ПЯТРОВІЧА «Засада» ... с. 6–7
СПАДЧЫНА: паэма Масея СЯДНЁВА «Цень Янкі Купалы» ... с. 8
ЛЕГЕНДЫ: Уладзімір ЦВІРКА пра мінулае і сучаснае ... с. 9
КРЫТЫКА: Леанід ГАЛУБОВІЧ пра кнігу «Вогнепаклонніца» Іны СНАРСКАЙ ... с. 10
ДРУК: агляд новага нумара літаратурна-мастацкага часопіса «ДЗЕЯСЛОЎ» ... с. 11
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа ... с. 12

Напачатку была свабода

«Змагайся і стань вольным, Беларускі Народ!»

Янка КУПАЛА

…Мы жадаем ад душы, каб як найхутчэй сыны беларускія самі сталі пад сваім беларускім сцягам бараніць вольную і незалежную Беларусь.

…У Менску закіпела праца. Арганізаваўся Беларускі нацыянальны камітэт, пачала выходзіць штодзённая беларуская газета, а 12 лістапада была адкрыта сесія Рады БНР. Здавалася, што ўсё пойдзе добра. Але выйшла не тое…

…Толькі поўная дзяржаўная незалежнасць можа даць і праўдзівую свабоду, і багатае існаванне, і добрую славу нашаму народу.

На беларускай зямлі было і цяпер ёсць шмат фальшывых пракокаў, шмат рэнегацкіх душ, што за лыжку поліўкі з чужой міскі запрадаюць сябе і свой народ у рабства чужынцам, але гэтага няма чаго баяцца… Будзем верыць, што і ў нас, беларусаў, прыйдуць новыя людзі, новыя пракокі і будуць па-божаму над фальшывымі прарокамі і прадажнымі душамі суды судзіць… З кваціістымі сонечнымі думкамі, з нязломнай верай у лепшую долю і волю пойдзем наперад і наперад пад святым сцягам вольнай Беларусі.

Змагайся і стань вольным, Беларускі Народ!

1919–1920 гг.

Ніл Гілевіч: «І запануе воля»

Урывак з перадачы Міхася Скоблы «Вольная студыя» (Радыё Свабода)

Ніл Гілевіч: «<…> У 1991 годзе на вераснёўскай сесіі назва дзяржавы «Рэспубліка Беларусь» была зацверджаная, герб «Пагоня» быў зацверджаны, бела-чырвона-белы сцяг быў зацверджаны. Назву сталіцы не зацвердзілі. Як я як старшыня парламенцкай камісіі і дакладчык па гэтых пытаннях ні даказваў, што трэба «Менск» зрабіць, што «Мінск» нам насадзілі чужакі, — не прайшло. А святы зацвярджаліся на наступнай сесіі, у кастрычніку. І мне зноў выпала быць дакладчыкам. У праекце закона была дата 25 сакавіка — як Дзень Рэспублікі. І не было ў тым спісе 7 лістапада. Бальшыня дэпутацкага корпуса, камуністы, былі пакрыўджаныя, абражаныя, і яны пачалі змагацца супраць 25 сакавіка і адначасова за тое, каб вярнуць 7 лістапада ў спіс дзяржаўных святаў. Урэшце не прайшло ні тое, ні другое <…>.

Я — за яднанне нацыі, за еднасць беларускага народа. Але пры адной катэгарычнай умове: яднанне павінна адбывацца на грунце нацыянальнай ідэі, свабоды, незалежнасці, суверэнітэту, пры ўмове вяртання нашай нацыянальнай сімволікі, сапраўднай дзяржаўнасці беларускай мовы. Але смешна гаварыць пра яднанне, стоячы на дыяметральна супрацьлеглых пазіцыях. У Беларусі сёння пры ўладзе знаходзіцца антынацыянальны, антыбеларускі рэжым. А як яго іначай назваць, калі я тыднямі па БТ не чую беларускай мовы, не бачу перадачаў, дзе б гаварылася праўда пра нашую гісторыю, у тым ліку й пра БНР, пра Акт 25 Сакавіка. А калі гэтага нічога няма, то якое можа быць яднанне? З кім? Усе народы ў свеце, наколькі я ведаю гісторыю, аб'ядноўваліся ўрэшце на грунце нацыянальнай ідэі. Нават калі знаходзіліся пад не самымі прагрэсіўнымі рэжымамі. Дык чаму мы не змагаемся за нацыянальныя інтарэсы?.. Давайце з гэтага пачнём. Па-за гэтым мне вельмі сумнеўнай здаецца любая палітычная дзейнасць — і правых, і левых. Нас можа з'яднаць толькі беларуская нацыянальная ідэя. Толькі з'яднаныя гэтай ідэяй, мы дойдзем да беларускай Беларусі.

Натхнёныя святлом Хрыстовай веры,
Мы выйдзем, вымкнем на прастор-разлог!
І грымнуць долу д'яблавы хімэры!
І бласлявіць нас на змаганне Бог!
І запануе воля ў нашым стане,
Жыццё памкне свабодна, як рака.
І першым святам Бацькаўшчыны стане
Дзень Дваццаць Пятага Сакавіка!»

«25 сакавіка — самая значная падзея ў нашай гісторыі»

Васіль БЫКАЎ

<…> Знакаміты акт 25 сакавіка 1918 года — самая значная падзея ў нашай гісторыі, у якой засярodзілася ці не ўся сутнасць нашай нацыянальнай ідэі. З вышыні мінулага часу добра ўжо відаць, што нават мала важна тое, ці дасягнутая заяўленая мэта. Для нас не менш важна, што яна была заяўленая — рашуча, па-дзяржаўнаму, на ўсю Беларусь і на ўвесь свет. Тыя, што вартыя яе былі пачуць, — пачулі, для іншых жа яна засталася без карысці. З тае пары стала зразумела, што менавіта гэтая мэта ёсць ключом да нацыянальнага шчасця і дабрабыту, што асабліва важнае ў наш ліберальны век.

Колькі будзе жыць нацыя, столькі будзе памятаць герояў 25 сакавіка, яго шараговых чыннікаў. І незалежна ад таго, ці хутка мы дамажэмся тагачасных мэтаў. А калі і не дамажэмся нават, дык месца тое на мэце тым болей важна заўсёды.

Таму: жыве Беларусь! — гукаю я сёння разам з тымі, хто пад бел-чырвона-белым сцягам абараняе на беларускай зямлі галоўнае правы свабоды і незалежнасці. Вам, дарагія мае землякі, гонар і слава!

«Святая свабода»

Вацлаў ЛАСТОЎСКІ

Напачатку была свабода, і свабода была ў руках народа, і народ быў свабодным.

Свабода была напачатку ў руках народа. Праз народ усё сталася, і без яго нічога не сталася. Народ быў незалежны, а свабода і незалежнасць былі радасцю людзей. І памяць аб страчанай свабодзе свеціць у паняволенні нашым, і няволя не пагасіла ў нас жадання свабоды…

У імя беларускага народа, за яго славу, шчасце і свабоду. Станься.

Ойча наш, каторы ёсць у небе, вярні нам волю і валадарства на зямлі нашай, даўно і цяжка паярэмленай. Хай не адымаюць чужынцы хлеб штодзённы ад вуснаў нашых дзяцей. Адпусці грахі нашым продкам, каторыя не ўмелі абараніць сваёй і свайго патомства свабоды…

Не ўводзь нас у спакусу падлегласці тым, што паярэмілі нас, але збаў нас ад чужацкай апекі.

Святая зямелька, Маці наша! Табе ў ахвяру складаем мы ўсе сілы свае цяпер і ў момант смерці нашай.

Веру ў Бацькаўшчыну нашу Беларусь і ў Народ наш, сына яе адзінага, каторы на свет прыйшоў свабодным…

Святая свабода, выражаная дзяржаўнай самаістасцю, ты наша пацяшыцелька і надзея, адзіная мэта і праўда наша, прыйдзі, усяліся ў нас і ачысці нас ад усякага рабства і збаў нас ад няволі.

1926

Літаратурны конкурс да 100-годдзя БНР

Саюз беларускіх пісьменнікаў абвесціў пра пачатак прыёму творчых прац на конкурс «Экслібрыс», які сёлета прысвечаны 100-годдзю Беларускай Народнай Рэспублікі.

Да ўдзелу запрашаюцца аўтары і аўтаркі ва ўзросце да 35 гадоў, якія пішуць творы на гістарычную тэматыку ў паэзіі, прозе, эсэістыцы, драматургіі. Да разгляду прымаюцца толькі тэксты, не апублікаваныя ў друку.

Абмежаванні па аб'ёме: разглядаюцца творы аб'ёмам да 1 аўтарскага аркуша (40 тысяч знакаў з прабеламі — для прозы і эсэістыкі; 700 радкоў для паэзіі).

У журы штогадовага літаратурнага конкурсу «Экслібрыс» сёлета ўвайшлі Уладзімір Арлоў, Ірына Багдановіч, Валерый Герасімаў, Вольга Іпатава і Анатоль Сідарэвіч.

Тэксты на конкурс можна дасылаць файламі ў фармаце .doc да 1 жніўня 2018 года на адрас sbp@lit-bel.org, пазначыўшы тэмай ліста «Экслібрыс».

У лісце мусіць быць наступная інфармацыя: імя, прозвішча, дата нараджэння ўдзельніка (удзельніцы), кантактны нумар тэлефона і e-mail.

Па выніках конкурсу мяркуюцца публікацыі ў часопісе «Дзеяслоў» і ў «Літаратурнай Беларусі».

Прэс-служба СБП

Прэмія «Дэбют»

27 сакавіка а 19-й гадзіне ў «Грай-кафэ» (вул. Інтэрнацыянальная, 33) будуць названыя пераможцы прэміі «Дэбют». Музычны госць «Helious». Уваход вольны.

Сёлета на перамогу прэтэндуюць наступныя кнігі:

Проза

Аліна Длатоўская. Ген зямлі.

Зараслава Камінская. Русалкі клічуць.

Іван Стома. Па жывых сьлядах даўно памерлых продкаў.

Пераклад

Алена Казлова (пераклад з фінскай): Ціма Парвела. Эла і сябры.

Андрэй Кім (пераклад з ангельскай): Клайв Стэплз Льюіс. Хронікі Нарніі: Леў, Вядзьмарка і Гардэроб.

Ганна Комар, Юля Цімафеева, Наталля Бінкевіч (пераклад з ангельскай): Чарльз Букоўскі. Святло, і паветра, і месца, і час.

Журы прыняло рашэнне сёлета не вызначаць шорт-ліст і пераможцу ў намінацыі «Паэзія».

Таксама на цырымоніі ўзнагароджання будзе ўручана спецпрэмія.

Пераможцы прэміі ў кожнай з намінацыяў атрымаюць чэк ад Фонду «Вяртанне» на суму, эквівалентную 2000$ паводле курсу Нацыянальнага банка РБ. Таксама журы можа прыняць рашэнне пра ўручэнне заахвочвальных прызоў.

Сёлета ў журы прэміі ўвайшлі Ігар Бабкоў, Міхал Бараноўскі, Павал Берагові, Марына Весялуха, Сяргей Дубавец, Марыя Мартысевіч, Усевалад Сцебурака.

Прэмія «Дэбют» імя Максіма Багдановіча была заснаваная ў 2010 годзе Дабрачынным фондам «Вяртанне», Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Беларускім ПЭН-цэнтрам. Сярод папярэдніх пераможцаў прэміі — Віталь Рыжкоў, Андрусь Горват, Наталка Харытанюк, Антон Францішак Брыль, Віктар Марціновіч, Андрэй Адамовіч, Міхал Бараноўскі, Адэля Дубавец, Ганна Янкута, Уладзь Лянкевіч, Кацярына Оаро, Кацярына Мацiеўская, Аляксей Палачанскі, Таццяна Нядбай, Анатоль Івашчанка, Святлана Рогач і іншыя.

Беларуская «Амерыканка»

Кніжная серыя «Амерыканка» завяршае збор грошай на выданне культавых кніг у беларускім перакладзе. Падчас кампаніі ўдалося сабраць ахвяраванні на друк «Байцоўскага клубу» Чака Паланюка.

Наступнай кнігай, якая атрымала шанец на друк, стала «Пенелапіяда» Маргарэт Этвуд. У выдання з'явіўся генеральны спонсар — Вашынгтонская філія Беларуска-Амерыканскага Задзіночання.

«Для Беларуска-Амерыканскага Задзіночання Вашынгтона (BAZA-DC) «Амерыканка» — важная падзея ў беларускай культурнай прасторы, — кажа каардынатарка збору сродкаў Аляксандра Мілянцей. — Сябры БАЗА сачылі за кампаніяй па зборы сродкаў на выданне серыі і вырашылі падтрымаць ініцыятыву перакладчыкаў, якія перастварылі творы паўночна-амерыканскіх аўтараў пра свабоду і чалавечую годнасць».

Сакавік у ЗША — месяц, прысвечаны ролі жанчын у гісторыі, і таму папулярызацыя твора канадскай пісьменніцы, паэткі і літаратуразнаўцы Маргарэт Этвуд на беларускай мове падалася беларускам (усе ўдзельніцы акцыі — жанчыны) выдатнай магчымасцю звярнуць увагу на гэту важную тэму.

У сваю чаргу, «Амерыканка» дасягнула адну са сваіх патаемных і важных мэтаў: кніжная серыя становіцца мастком, перакінутым цераз акіяны, злучаючы беларусаў па ўсім свеце. Перакладчыцы «Пенелапіяды» шчыра дзякуюць BAZA-DC за аказаную падтрымку.

Мядовая прэмія-2017

Сёлетні лаўрэат прэміі — сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў Валерый Гапееў.

Ён — жыхар Івацэвічаў — атрымаў вядро мёду «за заўважныя літаратурныя дасягненні». А гэта найперш раманы «Праклён», «Пастка для рыцара», «Ноч цмока» і апошняя кніга, «Мая мілая ведзьма», якую аўтар з бачным задавальненнем, — «не парэзалі», — зняў з горкі «меданосных» кніг і паказаў на ўручэнні прэміі ў Пружанскім палацыку.

«Прэмія рэгіянальная, заснавальнік — Мікола Папека — жыве паблізу, і правільна, што яна праз некалькі гадоў вандровак вярнулася ў Палацык», — сказаў дырэктар музея-сядзібы Юрый Зялевіч.

Імпрэза прайшла ў прыязнай атмасферы, створанай найперш гаспадарамі дома і фундатарам прэміі, а таксама тутэйшымі інтэлектуалкамі, аматарамі літаратуры. Вядовец Мікола Пракаповіч паказаў свой нядаўні тэлефільм пра цяперашняга лаўрэата. Літаратар, краязнавец і настаўнік Алесь Зайка ўсебакова ахарактарызаваў В. Гапеева, з якім даўно знаёмы, і падараваў яму «загавораную» манету. Маўляў, калі пішаш містычныя тэксты, то няхай «містыка ад Зайкі» прынясе грошай на новыя кнігі.

Лаўрэат не адмаўляўся ад містычных прэферэнцый. Але не «напускаў туману». Наадварот, патлумачыў: «Містыка — гэта калі мы не разумеем. Прыкладам, людзі пакінулі сялібу, сад. Яблыні праз дзесяць гадоў дзічэюць. А варта чалавеку вярнуцца — праз тыя сама дзесяць гадоў дрэвы зноў даюць плады свайго гатунку. Містыка? Яшчэ і якая...».

Журналіст, пісьменнік і лаўрэат распавёў, што прывялo яго з Гомельшчыны ў Івацэвічы («даведаўся, што людзі цікавыя ёсць»), як працуе над сваімі творамі і нават «выдаў» тое, што «нікому яшчэ не адкрываў», — назву новага рамана. <...>

Прачытаныя вершы Валерыя Гапеева на слых асабіста мне спадабаліся менш. Але двухрадковы аргумент, які ён прыводзіць на сустрэчах з навучэнцамі/студэнтамі, — менавіта ім адрасаваная большасць твораў сёлетняга мядовіята, — кранае: «Каб не знікала наша мова // Ніколі з роднае зямлі».

Адпавядала паэтыцы прозы В. Гапеева ў сваім выступе Настасся Хмель. Песні прагучалі а capello і пад джамбей (ад бубна). Фальклор арганічна нагадваў пра заклёны і нават меў гісторыю («падслухала ў суседкі песню»). Гэта тое, што любіць М. Папека, таму ён, нядоўга думаючы, уручыў пявунні Мікрамядовую прэмію — два літры мёду.

Мядовая прэмія была ўручана ў 16-ты раз. Двойчы літаратары атрымлівалі яе не за аўтарскія творы (2007, Леанід Галубовіч, за ўкладанне пасмяротнай кнігі Міколы Купрэева; 2013, Ніна Горык, за дзве кнігі ўзаемаперакладаў берасцейскіх і валынскіх паэтаў; тым самым прэмія набыла міжнародны статус).

Ці будзе сямнаццаты раз? У Палацыку Мікола Папека ўздыхаў, маўляў, цяжка. Але ж адступаць ні выпадае...

Яўген Бяласін, фота аўтара

У Дзятлаве прыгадалі настаўніка і паэта

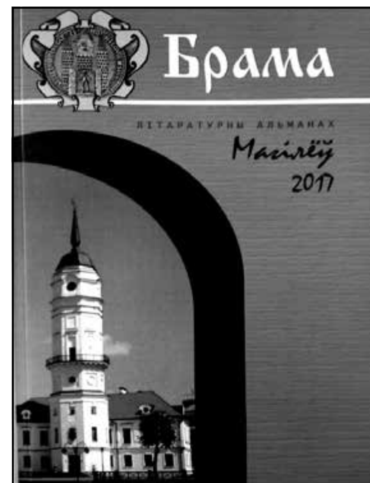
У Дзятлаўскім гісторыка-краязнаўчым музеі адбылася літаратурная сустрэча, якую зладзілі Гарадзенскае аддзяленне Саюза беларускіх пісьменнікаў, Дзятлаўская суполка ТБМ і супрацоўнікі музея. Сустрэча адбылася з нагоды 85-годдзя з дня нараджэння дзятлаўскага паэта і настаўніка Міколы Грышана (1933–2016). На сустрэчу ў Дзятлава завіталі Юрка Голуб, Валянцін Дубатоўка, Аляксей Пяткевіч, Сяргей Чыгрын.

«Гэты чалавек усё жыццё размаўляў толькі на роднай мове, ён быў не проста настаўнік, а глыбока-творчы інтэлігент. Я яго ведаў даўно. Ён завочна вучыўся ў Гарадзенскім тады педінстытуце. Ён часта гасцяў у мяне, нават начаваў, заўсёды чытаў свае вершы», — прыгадаў пра Міколу Грышана Аляксей Пяткевіч. «Мікола Грышан быў не толькі паэтам, але і публіцыстам, ён некалі напісаў і апублікаваў рэцэнзію на мой першы паэтычны зборнік вершаў «Шчырая Шчара», пісаў таксама матэрыялы на педагагічныя, гістарычныя і літаратуразнаўчыя тэмы», — адзначыў Сяргей Чыгрын. А Юрка Голуб успомніў той час, калі працаваў літкансультантам у «Гродзенскай праўдзе», куды дасылаў свае вершы паэт з Дзятлаўшчыны і яны друкаваліся на старонках абласной газеты...

Новая «Брама»

Пабачыў свет пяты выпуск выдання, якое прадстаўляе літаратурнае жыццё Магілёўшчыны і выдаецца Магілёўскім абласным аддзяленнем ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Проза, паэзія, пераклады, мініяцюры, запісы, успаміны, крытыка і літаратуразнаўства, матэрыялы да юбілеяў Міхася Булавацкага, Івана Бурсава, — гэты нумар «Брамы» выяўляе самы шырокі жанравы і тэматычны дыяпазон, рэпрэзентуе аўтараў розных пакаленняў — ад пачаткоўцаў да старэйшын рэгіянальнага друку. На вокладцы пазначаныя імёны 26 аўтараў, чые творы размешчаныя ў зборніку. Прадмову да выдання напісаў сябар рэдакцыйнай рады, паэт, даследчык Сяргей Украінка.

Пімен Панчанка

Кастусь ЦВІРКА

У студэнцкія гады мяне паланіў «Іранскі дзённік» Пімена Панчанкі. Мне так прыйшліся даспадобы звонкія, не зусім звычайныя вершы гэтага «дзённіка», што я выбраў іх тэмай сваёй курсавой.

Захацелася дазнацца і пра самога аўтара ўпадабанага цыкла, паэта з рэдкім імем — Пімен, імем, якое апроч пушкінскага манаха-летапісца з «Барыса Гадунова» мне нідзе не сустракалася.

Бацькаўшчынай паэта, пэўне ж, трэба лічыць Ашмяншчыну, дзе жыла сям'я Панчанкаў. Хоць нарадзіўся паэт у сталіцы Эстоніі Таліне, куды на нейкі час доля закінула яго бацькоў.

Неўзабаве пасля нараджэння сына Панчанкі вярнуліся на Беларусь. Толькі пасяліліся ўжо на Бягомельшчыне, радзіме мацеры паэта. Тут, сярод вольных палявых разлогаў, прытуманеных бакасовых лугоў і векавечных лясоў ды пералескаў і бегала маленства Пімена.

Стаўшы настаўнікам, Пімен Панчанка вучыў дзяцей любіць сваю радзіму. Ды тут пачалася вайна... Малады паэт адразу ж падаўся ў ваенкамат, каб ісці на фронт.

«Да штыка прыраўняўшы пяро», пяро армейскага журналіста, змагаўся Пімен Панчанка з нямецкім фашызмам цягам усёй вайны. Ён прымаў удзел у баях на Бранскім, Заходнім, Калінінскім, Паўночна-Заходнім франтах...

Пяць франтоў мяне пылам
гарачым абсыпалі,
За вайну перамерана тысячы вёрст.
З успамінамі крочыў
пад ветрамі сіпльмі
І з надзеяй на студзеньскім
холадзе мёрз.

З надзеяй, што той агнявы вал вайны павернецца з расійскіх разлогаў назад і пачнецца так доўга чаканае вызваленне роднай Беларусі. І гэтая надзея нарэшце пачала спраўджвацца:

Мы на захад ішлі за рыкаючай
душнай сцяной,
Нашы вусны засмяглі з гарачыні.
У вароты жалезныя грукаў
бязлітасны бой:
— Беларусь, адчыні!

Калі пачалося вызваленне Беларусі, гвардыі капітана Пімена Панчанку выклікала да сябе камандаванне арміі, у якой ён служыў. Заданне было вельмі незвычайнае: яго ў складзе савецкіх войскаў вырашылі паслаць у далёкую паўднёвую краіну — Іран. Па ўзгадненні з кіраўніцтвам гэтай краіны туды ўводзіліся войскі саюзнікаў — Вялікабрытаніі, ЗША і Савецкага Саюза, каб перакрыць дарогу гітлераўцам.

І вось перад вачыма беларускага паэта-воіна Пімена Панчанкі — зялёныя, поўныя шматколерных красак даліны і паднебныя аграмадзіны-горы невядомай дагэтуль краіны — экзатычнай Персіі.

Пра яе Пімен Панчанка ведаў толькі з даўно ўпадабанай лірыкі Сяргея Ясеніна, які, зрэшты, ніколі там не бываў. Рускі паэт уявіў яе нейкай ідэальнай, высненай у мроях зямлёй, праўдзівым зямным раем. Увесь цыкл вершаў «Персідскія матывы» пісаўся Ясеніным у рамантычных мроях.

Што ж да Пімена Панчанкі, то ён, пасланы туды як савецкі воін, «не заваёўнік, а жаданы друг», убачыў Персію (вядомую ўжо як Іран) такую, якая яна была ў сапраўднасці, зусім рэальную, не прыхарошаную паэтычнай фантазіяй.

Пімен Панчанка быў не толькі па званні, а папраўдзе народным паэтам. Ён не праходзіў міма ўсялякай подласці і маны, прымаў блізка да сэрца ўсё, чым жыў народ

Мы першы раз за межамі Радзімы.
Бывай, зямля савецкая мая!
Насустрач горы выплываюць з дыму,
Якія апяваў калісь Хаям.

Тужэй падцягваем франтавыя дзягі,
Глянцуем боты, чысцім шынялі.
Не так, як паэтычныя бадзягі,
Прайду па тэгеранскай я зямлі.

Так пачынае свой «Іранскі дзённік» беларускі паэт. Не, і ён не можа не захапляцца незвычайнай красой па-свойму цікавай паўднёвай краіны: «Якія горы! А сады якія!»; «Тут вецер вільготны і пруткі, і ружы ў духмянай расе»; «З гаёў апельсінавых сонечны лівень цябе залівае. А пах — на ўвесь свет». Паэту-беларусу, натуральна, захацелася ўплесці ў сваю «сетку рыфмаў» і прывезці «хоць кавалак сонца поўдня ў палескую краіну».

Але часам Пімен Панчанка стрымлівае сябе ў захапленні чужой, да таго ж «буржуазнай» краінай. Ён жа — «пасланец Рэспублікі Саветаў», таму імкнецца годна трымацца перад чужаком, як некалі і Маякоўскі («У советских собственная гордость: на буржуев смотрим свысока»).

Галоўнае для яго: глыбей пазнаць і зразумець малавядомую краіну. Ягонае пільнае вока чэпка схоплівае ўсе яе адметнасці. Ён, напаткаўшы, дзівіцца на маленькіх, але цягавітых іранскіх ішакоў, што і сёння «не то ў Кабул, не то да Гіндукуша» валакуць на сабе цюкі славутых з даўніны персідскіх шаўкоў, з цікавасцю праводзіць вачыма караваны флегматычных вярблюдаў, што ідуць «з паклажай фантастычнай на гарбах, з пагардаю сухою на губах», адзначае для сябе мноства «крамаў, крамачак і крамак», каля якіх малыя іранскія гандляры так і кідаюцца да ніколі раней нябачаных байцоў-чырвонаармейцаў: «Зорку дай!»

Ну і, вядома ж, малады савецкі афіцэр, праходзячы міма, ці ж мог не заглядзецца на чарнявых, поўных агню пад прамяністымі вейкамі юных іранскіх красунь-смуглянак:

І калі гарачымі вачыма
З-пад чадры іранка шугане,
Мімаволі ты прашэпчаш імя,
Чутае калісьці, — Шаганэ...

Марудліва, як тыя вярблюды, цягнуліся месяцы прабывання савецкіх вайскоўцаў у Іране. Прайшоў увесь 1944 год, пачаўся наступны, 1945-ы, а камандаванне не адпускала іх з гэтай горнай, вельмі спякотнай улетку краіны. Савецкая місія ў Іране яўна задоўжвалася, і байцы знемагалі ад тугі па дому. Гэтая туга ўсё часцей чуецца і ў вершах Пімена Панчанкі.

Нярадаснай была для яго тут і вясна. Праходзячы ваколіцай Тэгерана, паэт раптам застыў ад знямення: з высокага неба да яго вушэй даляцела такое знаёмае, такое роднае курлыканне — журавы! І ляцяць гэтыя журавы адсюль, з поўдня, на поўнач, на Беларусь, — гэта значыць, з выраю! Як жа тут не ўсхвалявацца:

Ты чуеш курлыканне — рад ці не рад?
Між хваляў густой сінявы
Лятуць журавы за гару Арарат,
На поўнач лятуць журавы.

Прывык сустракаць ты іх гэтай парой
Пад першай вясновай зарой.
А тут журавель, узмахнуўшы крылом,
У вырай праз сэрца ляціць напралом.

Забыў, што ад дому за тысячы міль, —
Злуешся і крыкнуць карціць:
«Гэй, хто там знаёмы да болю фільм
З канца пачынае круціць?»

Лятуць журавы за Казбек і Эльбрус,
І сэрца сціскае туга.
Сустрэне іх хутка мая Беларусь
На цёплых зялёных лугах.

Я зайздрасці к птушкам ніколі не меў —
Без крылляў мне нават ямчэй,
А зараз ад крыўды глухой анямеў
І з неба не зводжу вачэй.

Не менш узрушлівы быў для Пімена Панчанкі і яго прыезд пасля іранскай місіі дамоў, у вызваленую Беларусь. Калі цягнік пад'ехаў да Оршы (з Ірана ж трэба было вяртацца праз Маскву) і ў вагон з клумкамі ды кашалямі ўціснуўся гамანліва вакольны люд, мабілізаваны афіцэр не мог стрымаць слёз замілаванасці ад пачутых пасля доўгіх гадоў гукаў роднай беларускай мовы:

Якія знаёмыя назвы і словы,
Якая цудоўная родная мова!
Усё мілагучна для слыху майго:
І звонкае «дзе», і густое «чаго».

Нарэшце абпалены ў бітвах воін ступіў на родны, разварочаны бомбамі брук мінскіх вуліц, дзе зусім нядаўна «кіпелі жалеза і камень»:

Я іду, бывалы воін,
Памужнелы і худы,
Шчэ не звыклы да спакойнай,
Да цывільнае хады.

Углядаюся у вочы,
Вочы добрыя людзей,
І чамусьці з кожным хочаш
Прывітацца: «Добры дзень!»

Ды і ў мірны час Пімен Панчанка астаўся воінам, змаганцам за сваю Беларусь, якую трэба было бараніць ад розных «чынадралаў» і адшчапенцаў, ад «верхаглядаў» і «прыстасаванцаў». Пра баявітасць яго вершаў кажуць і самі іх загалоўкі: «Верхалазы», «Прыстасаванцы», «Лінія высокага напружання», «Маскі», «Ілюзіі, ілюзіі», «Сягоння не засну», «Гнеў і літасць», «Мастадонт», «Даверлівая прастадушнасць», «Мала сказаць: ненавіжу»...

Пімен Панчанка быў не толькі па званні, а папраўдзе народным паэтам. Ён не праходзіў міма ўсялякай подласці і маны, прымаў блізка да сэрца ўсё, чым жыў народ. Паэт-воін вострым паэтычна-публіцыстычным словам абрынаўся на тых, хто на народным гарбе пяўся пралезці ў рай. Вялікай бядой было тое, што ўсякага роду «прыстасаванцы» ўчэпіста трымалі лейцы ўлады ў сваіх руках і ўсяляк імкнуліся супыняць гарачы імпэт такіх народных абаронцаў. Для гэтага ўзвялі яны непераадольны цэнзурны маналіт пад бяскрыўднай назвай Галоўліт з раздутым да неймавернасці штатам добра вымуштраваных цэрбераў, якія вышуквалі і вытраўлівалі ўсё, што хоць у чым-небудзь разыходзілася з «лініяй партыі». Не менш пільна прасейвалі напісанае і як трэба вышкаленыя рэдактары ўсяго, што выходзіла тады з друку.

Прамы, бясстрашны, нязгібны, Пімен Панчанка быў у іх заўсёды на прыцэле. Бо заўсёды рэзаў усім у вочы праўду-матку, якой так баяліся ўладакрады. Як заўважаюць біёграфы паэта, каб сабраць усе «зарэзаныя» ці пакалечаныя цэнзурай яго вершы, набраўся б іх цэлы том. А калечыліся, «прыгладжваліся» яны часам да непазнавальнасці.

Верш «Родная мова»... Калі я першы раз прачытаў яго ў нейкім часопісе, то не быў у захапленні. Бо гучаў ён для мяне як рэквіем па мове, якая нібыта «аджывае» і якую пара аплакваць. Заканчваўся верш так:

Ці плачу я, ці пяю,
Ці размаўляю з матуляю —
Песню сваю, мову сваю
Я да грудзей прытульваю.

Ды, аказваецца, гэтая страфа першапачаткова гучала зусім інакш (яе ўзнавіў у анталогіі «Краса і сіла» Міхась Скобла):

Ці плачу я, ці пяю?
Восень. На вуліцы цёмна...
Пакіньце мне мову маю,
Пакіньце жыццё мне!

Гэта ўжо не плач, гэта — крык душы, гэта — пратэст супраць гвалту над мовай народа, без якой, як пісаў Панчанкаў сябар Максім Танк, «ні нараджацца, ні жыць на зямлі немагчыма»!

Падгладзіць «вострыя вуглы» ў адным з вершаў Пімена Панчанкі, як гэта не прыкра прызнавацца, давялося і мне, калі працаваў у «Полымі».

Я падрыхтаваў быў прынесеную паэтам ладную падборку вершаў і здаў у друк. Але, як заўсёды, карэктура ўсяго часопіса перад выпускам павінна была прайсці чысцілішча ў Галоўліце. І адтуль звоніць раптам мне, як рэдактару паэзіі, сам начальнік гэтага грознага ведамства Маркевіч (здаецца, такое было яго прозвішча). Вельмі не ўпадабалі падначаленыя яму цэнзары верш Пімена Панчанкі пра меліярацыю. Надта ж бэсціў яе паэт. У той час, як брэжнеўская прапаганда аж захлёбвалася ад паспяховага асваення нашых палескіх балот. Неяк не ўпісваўся тут вельмі крытычны верш народнага паэта. «Трэба яго зняць», — казаў высокі цэнзурны начальнік. Я пачаў яго адгаворваць, спасылаючыся на высокія мастацкія вартасці твора. Тады ён прапанаваў апусціць самую вострую страфу верша. «А мо лепш паправіць яе?» — папытаў я: надта ж не хацелася яе выкрэсліваць. Даў згоду. Я зрабіў зусім нязначную праўку. Для адвода вачэй: меркаваў, што і яму, начальніку, трэба перад некім апраўдацца, што «работа праведзена». Пазваніў яму і прачытаў новы варыянт страфы. З заміраннем сэрца чакаў: што скажа? Вось дзіва: згадзіўся! Пасля ўсяго гэтага я набраў нумар тэлефона Пімена Панчанкі, расказаў яму тое цэнзарскае «выкручванне рук» і прачытаў «падгладжаную» страфу яго верша: ці згодны ён на такую праўку? Пімен Емяльянавіч не запярэчыў: разумеў сітуацыю. Верш (не помню яго назву) і пайшоў у друк з маёй праўкай.

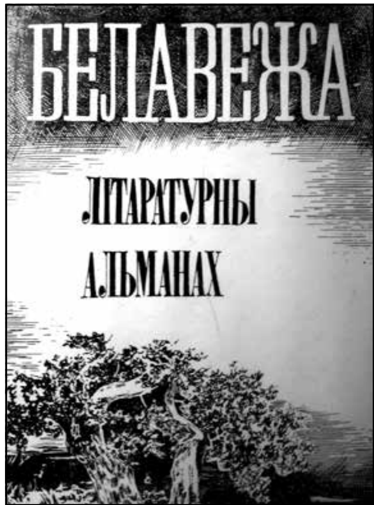
Сярэдняга росту, у меру поўны, трохі ссутулены — такім бачыў я часам на вуліцах Пімена Панчанку. Ідучы, ён як бы глядзеў у сябе. Пэўне ж, складаў у думках вершы, якія потым запісваў на паперу. Няйначай так, бо публікаваўся ён шмат: пра ўсё, што турбавала, хацелася яму выказаць, уліць у радкі сваю трывогу і боль.

У 2018-ым годзе літаратурнае аб'яднанне беларускіх пісьменнікаў Польшчы «Белавежа» святкуе сваё 60-годдзе. Даследчыка творчасці «белавежцаў», кандыдат філалогіі Ала Петрушкевіч (Альжбета Кеда) падрыхтавала да друку кнігу «Белавежа: учора і сёння». Прапануем у скароце артыкул пра паэзію старшыні «Белавежы» Яна Чыквіна.

«Паўторыцца жыццё тварэнне...»

Адно жыццё, аддадзенае паэзіі. Адно жыццё, што ўмясціла столькі, колькі не агледзець зрокам, бо надта багатым на разнастайныя плёны сталася яно. «Адно жыццё» — такую назву даў кнізе выбранага знакаміты паэт Ян Чыквін. Выдадзеная грунтоўна і густоўна. Адно жыццё ў паэзіі...

Кніга выбранага ўмясціла ўсё самае значнае, што створана ледзьве не за паўстагоддзя творчасці. На пачатку — вершы з першага зборніка «Іду» (1969 г.), назва якога, па словах самога паэта, увасобіла імкненне выказаць унутраны пратэст тым стомлена-заспакоеным станам, што панавау ў жыцці грамадства. Маладому творцу хацелася падкрэсліць неабходнасць зруху, прагрэсу найперш у духоўным жыцці, хацелася падштурхнуць гэтыя немінучыя зрухі. Таму зачынны аднаіменны верш успрымаецца не толькі як вяртанне да роднага, да першавытокаў, да самага роднага чалавека — мамы, а як скіраванасць да зменаў, руху наперад.

Вершы маюць свой лёс. Між тых твораў Яна Чыквіна, якім асабліва пашанцавала, верш «Даўно нежывы бацька полем ідзе...» са зборніка «Кругавая чара» (1992 г.). Вечнасць жыцця зашыфравана ў вершы ў вобразе бацькі-сейбіта. Бацька, ён жа і Творца, — сейбіт жыта — жыцця, адначасна аб'ект гэтага найвышэйшага акту-чыну, і ягоны суб'ект:

Ён і плуг.
Ён і скіба раллі, і зерне.
І водсвет далёкага раю.

Вечнае адбіваецца ў штодзённым праз канкрэтныя рэаліі земляробчага побыту: плуг, скіба раллі, зерне, радно. Але кожная з гэтых выяваў прадметнага свету вырастае да вобраза глыбока сімвалічнага. Да прыкладу, зерне, з якога растуць каласы, а каласы — гэта людзі, засеяныя і ўзгадаваныя Творцам, штохвілінна знаходзяцца пад сярпом ягоным, прад вечнасцю.

Прыём люстэрка, характэрны сімвалісцкай паэзіі, ствараецца ў гэтым вершы праз самы яскравы вобраз — вачэй, што і ёсць люстэркам патаемнага, Боскага ў чалавеку — душы, а гэта значыць, неразрыўнай повяззю Творцы з ягоным тварэннем:

Вочы, якімі ён глядзіць на свет,
Тыя самыя вочы, што яго
сузіраюць.

Вечныя пытанні пра пачатак пачаткаў, вечная нязгода праўдалюбцы, вольнага птаха з выгодамі «падкантрольнага раю», вечныя шляхі-дарогі вандроўніка-мужчыны ў пошуках адказаў і вечнае чаканне жанчыны, маці, каханай, сястры, — усё гэта прываблівае ў вершы Яна Чыквіна «Размова з сястрою» з кнігі «Крэйдавае кола» (2002 г.). Адно з самых актуальных пытанняў, сфармуляванае ў беларускай літаратуры на пачатку XX ст. пісьменнікам-аналітыкам Максімам Гарэцкім, — «Што яно?» Яно як нейкі першапачатак, першааснова, таямніца. Якую гэтае яно мае форму, у чым палягае змест, якія сэнсы выяўляе? Ян Чыквін, безумоўна, не абыходзіць гэтыя пытанні. У вершы «Размова з сястрою» скарыстаны матыў ірэальнага падарожжа, калі герой вяртаецца да вытокаў, у дадзеным выпадку на радзіму, дахаты, да сястры, якая назаўсёды засталася там як вартаўніца скарбу, бачыцца носьбіткай народнай, спрадвечнай маралі, ісціны.

Што ёсць пачаткам пачаткаў? Адказ на гэтае філасофскае пытанне шукаецца праз побытавае, штодзённае, сялянскае, вясковае, што цалкам лагічна ў кантэксце твора:

Што ж было на самым пачатку яна, тая курка, ці — яйка?

Філасофская сентэнцыя, выказаная сястрой, мае зместам і вяртанне да вытокаў, у родную хату, дзе тое кола замыкаецца, дзе «спакой ... вячэрні». Але дайсці да душэўнага спакою, суладдзя няпроста, як і вырашыць загадку быцця, бо тая дарога роўнаважлівая жыццёваму шляху. У фінале верша асабліва адчуваецца нязменнасць, адвечнасць таго, што адбываецца там, дома — у пачатку-канцы...

Адна з самых глыбокіх высноваў, якую паэт укладвае ў вусны сястры, прамаўляецца, між іншага, як звычайная рэч: «Жыццё імкнецца ў форму кола». У свядомасць вясковай кабеты, мажліва, гэта ўвайшло, падказана тою ж формай яйка, яшчэ не кола, але пазначана імкненнем да колавай правільнасці, замкнутасці, завершанасці.

Наогул, Ян Чыквін стварыў адметную мастацкую канцэпцыю чалавечага існавання найперш праз вобраз кола, які ў вершы «Vita mea» (зачынны ў кнізе «Крэйдавае кола»), як слушна адзначыла літаратуразнаўца Вольга Шынкарэнка, «прадстае аналагам чалавечага жыцця, уключаным у прасцяг чужых лёсаў».

Серабрыцца лісце бярозы
Пад шаўковым ветрыкам жніўня.
Замыкаецца кола лёсу,
Замяняецца кроў у вадзіцу.

Ян Чыквін

Трэці радок — гэта сэнсавы цэнтр верша. Ён самадастатковы, гучыць як завершаны твор. Калі прад тым матыў развітання толькі легкавейна праступае праз лірычны абрыс сярэбранага лісця, бо не адчуваецца яшчэ знішчальнай сілы, магутнага павеву, усяго толькі шаўковы ветрык, то тут пачынае гучаць на высокай і адначасна стрыманай, але ад таго не менш трагічнай ноце. Пачатак жыцця, яго рухавік гарачая кроў, што нараджае жаданні, памкненні, ператвараецца ў ваду. Кола замыкаецца...

Назва верша «Раздвоенасць» скіроўвае чытача да творчасці Максіма Гарэцкага, да той праблемы, якую ён упершыню ўзняў у беларускай прозе: раздваенне душы. У гэтай назве мноства сэнсаў. Найпершы — у адпачатковай супярэчнасці, што закладзена ў слове: раздвоенасць узнікае толькі ў выніку пэўных раз'ядальных працэсаў у пэўным адзінстве. Раздвоенасць — гэта незавершанасць, якая нясе ў сабе вынік разбурэння, таму яна павінна імкнуцца да сваёй першапачатковай сутнасці — адзінства.

Пачатак верша — амаль пейзажная замалёўка-зачын, што ўводзіць нас у пэўнае месца, у пэўны час: «Ў затонах ціхіх нашага падворка // Стаіць цяпло. І ўвесь гарод цвісці гатоў».

Гэта яшчэ не росквіт таго, чым Творца шчодра ўпрыгожвае свет. Гэта толькі прадчуванне пышнага «буяння» характва ў найдасканалых формах і фарбах, у сцяблінах, лістах, пялёстках, суквецціях. І гэта звычайнае, звычайнае спатрэбілася паэту, каб падысці да асэнсавання спрадвечнага — заўсёднага красавання жыцця пад вечным небам:

І зацвіце жыццё пад гэтым небам зорным,
Як год таму і тысячы таму гадоў.

У кульмінацыйнай другой страфе — найдасканалая раздвоенасць, дадзеная зямному свету: жанчына і мужчына, яна і ён, інь і ян. Кожны сам у сабе заключаюць цэлы свет, цэлы космас, недарэмна ж у Яна Чыквіна: «жанчына-дрэва» і «мужчына-дрэва», што сімвалізуе касмічнае дрэва, у якім магутныя, скіраваныя ўглыб зямлі і геннай памяці карэнні. І гэтая раздвоенасць мае сэнс толькі ў адзінстве, вечным, як само жыццё, што ўзнікае праз найвялікшае з пачуццяў — каханне.

У фінале — той погляд зверху, з вечнасці. Лірычны герой над чалавечым, канкрэтным, штодзённым. Ён у бясконцым, усёчалавечым. А там — заўсёдная самотнасць, бо няма ад чаго ў тым свеце запалымнець цяплу, пачуццю, якое існуе тут. І ў гэтым аснова трагічнай раздвоенасці — адсутнасці гармоніі праз адсутнасць любові, святое месца якой у чалавечай душы не можа быць вольным: там пасяляецца смутак, прыручэнне якога справа небяспечная, бо вядзе да разладу з самім жыццём:

А мы ў самотнасці тугу
ўсечалавечую
галубім...
Ці нас жыццё не любіць?
Ці мы жыцця не любім?

Вялікі свет раздвойваецца, на першы погляд, у малым, нязначным. Але тое малое для канкрэтнага чалавека ёсць гэткім жа вялікім. Таму ён, чалавек, і паяднроўвае сваімі пачуццямі і ўспрыняццямі раздвоенае ў часе і прасторы. І ў гэтым сэнсе ён — у цэнтры Сусвету.

Ян Чыквін вядомы як даследчык літаратуры, аўтар многіх манаграфій. Асаблівы ўклад зрабіў ён у адкрыцці беларускага замежжа, вяртанні творцаў, незаслужана забытых у Беларусі. Артыкулы з ягонай кнігі «Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа» прысвечаныя знакавым імёнам: Наталля Арсеннева, Масей Сяднёў, Ларыса Геніюш... Гэтыя працы хораша ўспрымаюцца студэнтамі, знаходзяць водгук у літаратуразнаўцаў.

Што да асобы паэта Масея Сяднёва, то з ім аўтар быў асабліва блізкім, мяркуецца, найперш успрыняццем прыгожага («красы староннік найзвычайны»), што адчуваецца і ў артыкуле «Узыходжанне на вышыню (Лірыка Масея Сяднёва)» з кнігі «Далёкія і блізкія», і ў дыстыху «Бемоль Сяднёва», дзе падказаны яшчэ адзін накірунак для развагі. Жыццё не напоўніцу, бо на эміграцыі, бо далёка ад роднага берага, ды і наогул, «між берагамі» (Наталля Арсеннева), «у акіяне ночы» (Масей Сяднёў), бо «я толькі крапля ў акіяне». Алюзіяй на гэтую апошнюю цытату з верша Масея Сяднёва бачацца радкі Яна Чыквіна, дзе новае, цалкам супрацьлеглае разуменне гэтай «кроплі», бо яна не «толькі крапля», а ўмяшчае вялікі змест, у ёй адбіліся, адлюстраваліся, увасобіліся, а, значыць, назаўсёды ў аналах памяці засталіся шматлікія падзеі. Іншая рэч, што ўсё гэта «пераблытана», бо знішчана, перарвана асноўная жывая повязь — з першапачаткам, з Радзімай, таму і ўзнікае адчуванне хаосу, дысгармоніі. Жыццё ўспрымаецца як вялікая самакаштоўнасць, як вялікі дар, але напоўнена яно цемрай, калі дзень і ноч аднолькава невыразныя, цьмяныя. «Па-за кадрам» час, які паскорыўся, які ляцяць, нясецца і нясе на сваіх крыллях усё, і не дае мажлівасці прыпыніцца, асэнсаваць і разблытаць нітку лёсу. Таму вельмі змрочная мазаіка запаўняе кроплю жыцця:

Ноч у імгле і дзень у тумане —
ліхаманкавы вобраз падзей
і мыслення,
пераблытаны лёсы, людзі і звенні
у кроплі жыцця, мне дараванай.

І таму «наводдаль»– гэта не толькі ў пазамежнасці, вечнасці, але і на страчанай Радзіме, у Беларусі, якая здалечы заззвычай ідэалізуецца, успрымаецца светлаю явай, адсюль — «светлае кола быцця», а два сонцы можна расчытаць як два асноўныя складнікі шчасця ў паэтаў-рамантыкаў: Айчына і каханая. Згадаем знакамітых выгнаннікаў з нашага Краю XIX стагоддзя: «Шукаю Літву ... і цябе» (Адам Міцкевіч), «Толькі Айчына і Зося // сёння мне шчасцем адзіным» (Ян Чачот)...

Спадзяюся, для тых, хто чуў-чытаў паэта, змрочныя дні, што надараюцца ў жыцці, будуць асвечаныя ягонымі вершамі. І, магчыма, для кагосьці гэта будуць радкі, што часта гучаць у маёй душы:

І як ні ідзі ты, а будзе твой шлях
заўжды па ўскрайку,
Бо ты адтуль, дзе толькі актавы
болю і скрухі...
І ты, як кастрычнік,
палка ўспылаўшы,
Сваю маладосць у вогнішча дзён
ярэмных кідаеш.

Ала Петрушкевіч

Беларускія пісьменнікі ў XIX стагоддзі ажывілі светач нацыянальнага Адраджэння, а на пачатку XX-га аднымі з першых пад бел-чырвона-белымі сцягамі пачалі адбудоўваць дзяржаўную незалежнасць. Яны не толькі сягалі ва ўзвышшы творчасці, але і штодня працавалі асветнікамі, прапагандыстамі, выдаўцамі, палітыкамі, дыпламатамі, мусілі ахвяроўваць на тое свае сілы, час, а часта — і свабоду.

Яны першымі распачалі выхаванне беларускай моладзі ў нацыянальным, а не чужынскім духу: Карусь Каганец, Алаіза Пашкевіч (Цётка), Вацлаў Іваноўскі, Якуб Колас, Браніслаў Тарашкевіч, Язэп Лёсік...

Яны першымі на ўвесь свет выказалі ідэю стварэння сваёй дзяржавы ды абвесцілі яе незалежнасць: браты Іван і Антон Луцкевічы, Вацлаў Ластоўскі, Пётра Крэчэўскі, Алесь Гарун...

Яны былі кіраўнікамі і міністрамі першай беларускай дзяржавы — Беларускай Народнай Рэспублікі: Вацлаў Ластоўскі, Пётра Крэчэўскі, Антон Луцкевіч, Алесь Гарун, Вацлаў Іваноўскі, Язэп Лёсік, Кастусь Езавітаў...

Урэшце, яны — беларускія пісьменнікі — стварылі ўзнёслы і велічны вянок сваіх прысвячэнняў нацыянальным сімвалам і вольнасці Беларусі.

«Літаратурная Беларусь» з нагоды юбілею БНР друкуе ніжэй невялікую частку гімнаў Беларускай свабоды.

Пагоня

Максім БАГДАНОВІЧ

Толькі ў сэрцы трывожным пачую
За краіну радзімую жах, —
Ўспомню Вострую Браму святую
І ваякаў на грозных канях.
Ў белай пене праносяцца коні, —
Рвуцца, мкнуцца і цяжка хрыпяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць.
У бязмерную даль вы ляціце,
А за вамі, прад вамі — гады.
Вы за кім у пагоню спяшыце?
Дзе шляхі вашы йдуць і куды?
Мо яны, Беларусь, панясліся
За тваімі дзяцьмі ўздагон,
Што забылі цябе, адракліся,
Прадалі і аддалі ў палон?
Біце ў сэрцы іх — біце мячамі,
Не давайце чужынцамі быць!
Хай пачуюць, як сэрца начамі
Аб радзімай старонцы баліць...
Маці родная, Маці-Краіна!
Не усцішыцца гэтакі боль...
Ты прабач, Ты прымі свайго сына,
За Цябе яму ўмерці дазволь!..
Ўсё лятуць і лятуць тыя коні,
Срэбнай збруяй далёка грымяць...
Старадаўняй Літоўскай Пагоні
Не разбіць, не спыніць, не стрымаць.

1916

***

Уладзімер ЖЫЛКА

Пад штандар бел-чырвона-белы
Гартуйся, раць, адважна, смела
Адважных, храбрых ваякоў!
І ўспомніцца старых вякоў
Паходы мужныя у славе,
Часы Альгерда, Ізяслава,
Грунвальдскі з немцам бой!
І бой даўні цяг з Масквой!
Пад знак Літоўскае Пагоні —
Абараняць краіны гоні,
Народ забраны вызваляць,
Ісці к святлу, святлом палаць —
Спяшайся той, хто к волі рвецца,
Ў кім беларуса сэрца б'ецца!
Збірайся — ўсе, як бы адзін, —
Арлы радзімых пушч, нізін!
Не плач, не плач па сыне, маці, —
Сягоння сорам быць у хаце,
Бо ўзнят за волю грозны меч,
Бо хутка будзе злая сеч,
Няхай і ён, юнак адважны,
Ідзе туды, дзе б'ецца кажны
За волю новую без слёз,
За лепшы Бацькаўшчыны лёс.
Пад штандар кожны здатны, гожы,
Досць нас наезнікам варожым
Трымаць ў прыгоне, беднаце,
Смяяцца нашай цемнаце,
Багацце краю нішчыць, пляжыць —
Чужынцу годзе намі княжыць
І карыстаца з нашых плеч!..
Мы к волі йдзем — з дарогі прэч!..

1920

Наш сцяг

Ларыса ГЕНІЮШ

Не слава Краю, ўздым магутны,
нат не шумелі мне сцягі...
Заместа іх звінелі путы
і цёмнай ноччу ланцугі.
Заместа водгулля Пагоні
яшчэ сягоння, як крумкач,
у набалелым сэрцы звоне
жанчыны беларускай плач.
Дзявочы твар, бляды ад жалю,
дзяцей спалоханы пагляд
і кроў братоў, што бунтавалі, —
я толькі гэткі знаю сцяг!..
За жар душы, што набалела,
за сэрца зораны агонь
я, Божа, чуць хоць раз хацела б
шум сцягу вольнага свайго.
Калі Крывіцкая Зямліца
мне сэрца гордае саўе,
а польны вецер расшуміцца,
на развітанне запяе, —
няхай разгорне свае крыллі,
як сторож вечнага жыцця,
хай зашуміць хоць на магіле
мне бел-чырвона-белы сцяг.

1942

25-ы сакавік

Алесь ЗМАГАР

Радзіўся Ты у Менску Беларускім,
Пажарам Край дыміўся ў вагні.
Наўкол чужынцы на палетках вузкіх
Тапталі скарбы нашых родных ніў.
Народ стагнаў, угору ўздымаў рукі,
Лавіў святла недасяжны прамень.
Быў цяжкі час. Сярод нясцерпнай мукі
З'явіўся Ты, прыгожы, светлы Дзень.
Цудоўнай зоркай ўзняўшыся высока,
Народу шлях да волі асвяціў,
І зашасцелі казкаю асокі,
Мінулай славай лес загаманіў.
І Край ажыў. Народ паймкнуўся к свету,
Ў вачах крынічыць радасці струмень.
І нашых продкаў слаўны запаветы
Ўваскрослі ў гэты незабытны дзень.
Вялікі Дзень! Нічым Цябе не сцерці!
Стагоддзям нат Цябе не перажыць!
Вякі мінуць, а Ты ў народным сэрцы
У песнях, былях будзеш жыць!

25 сакавіка 1946

25-ты сакавік

Наталля АРСЕННЕВА

Ён прыйдзе, гэты дзень!
Ён не прыйсці не можа!
Ён прыйдзе —
й загудзе вясновы буралом,
пакрышыць, размяце,
раскідае, знішчожыць
усё, што нам шляхі да хаты замяло!

Ці чуеце?
Аб ім
шасціць быльнёг аселіц,
пяюць вятры ў лазе
і звоніць крыгаў лёд
ахвяраю крыві,
а Слова стане Целам,
і ўжо ніколі больш не ўстане Чорны Год.

Няхай бярэмя він
прыгнула нас, і крылы
апалі,
й хлеб чужы нясмачны і важкі,
няхай нас апавіў
тугой агорклы вырай, —
трывайма!
Ён ідзе —
Вялікі Сакавік!
Ідзе...
й пад ногі рунь
яму кладзецца, таюць
снягі, на паплавох зяленіцца трава...

Радзіма!
Беларусь!
Каханая, святая!
Багаславі нас жыць
і веру захаваць!

1950

***

Рыгор БАРАДУЛІН

Дваццаць пятага сакавіка —
Годны дзень
Беларускай дзяржавы.
Веснаплынных вятроў талака
Пыл з кароны атрэсла іржавы.
Шматавалі нас досыць арлы
І з адной, і з дзвюма галавамі.
Мы не з нейкай бязроднай імглы,
Нас вякі як сваіх
Гадавалі.
Мы — ратаі святла,
Крывічы,
Верхачы неўміручай Пагоні.
Маладзік сакалом на плячы,
Гартны меч у цвярдое далоні.
Лучыць нашыя мары рака
Бел-чырвона-белага сцяга.
Дваццаць пятага сакавіка —
Наша свята,
Пароль
І прысяга!

Дзень Волі

Васіль ЖУКОВІЧ

У беларусаў ёсць Дзень волі,
Свабоды свята, свята духу.
Хадзем, браты, да лепшай долі,
Перамагайма нашу скруху.

Чыйгось не бралі мы ніколі,
Ды і сабе не зычым стратаў.
У беларусаў ёсць Дзень волі, —
Найдаражэйшае нам свята.

Чакае веснае прывольле,
Уласны шлях і свой парадак.
У беларусаў ёсць Дзень волі —
Дзяржавы новае пачатак.

ЗЬНІЧ (АЛЕГ БЕМБЕЛЬ)

***

Раскрыжаванне кат завершыў,
аблашчыў кужаль кроў жыцця...
...так, плашчаніца — гэта першы
мой бел-чырвона-белы сцяг!..

Засада

Пачатак аповесці

Барыс ПЯТРОВІЧ

Усе апісаныя падзеі — выдуманыя ці прыснёныя героем...

...Кожны раз я разумею, што гэта быў сон, толькі калі прачынаюся, сон гэты не дае мне спакою ўжо некалькі месяцаў. Я думаю, што ў ім ёсць нешта сімвалічнае, але дагэтуль не разгадаў — што? Ад пачатку ў ім усё надта рэалістычна ды праўдзіва. Як у жыцці. Звычайная ранняя зімовая ноч — усе фарбы на месцы. Бэзавае неба без зорак. Гарадская плошча са знаёмымі будынкамі вакол. Простакутнікі жоўтых вокан. Стаптаны, але белы, снег пад нагамі. Маўклівы шэры збой некалькі тысячаў людзей, якія стаяць цесна, амаль без руху. Нібыта чагосьці чакаюць. Цішыня праразаецца гудкамі машынаў, што праязджаюць міма і вітаюць людзей на плошчы. І тады сёйтой паварочвае галаву ўбок гуку і паказвае мне свой ружовы ад марозу твар. І я бачу трывогу ў ім. Пакуль незразумелую таксама. Недзе далёка, злева ад нас, пачынае пашырацца і нарастаць гул. Нібыта незадаволена грукоча працяглы летні гром, які паступова рухаецца да нас. Гром зімою — не можа быць... Але грукат набліжаецца і паглынае сабою ўсе астатнія гарадскія шумы. Прызнаюся, і ў сне мне не верыцца, што гэта магчыма. Я шчыпаю сябе, як раяць рабіць, каб праверыць, ці не сон гэта. І кожны раз адчуваю боль — сапраўдны боль. Паціраю ўшчыпнутае месца, і тады канчаткова веру, што гэта не сон.

...Гул звычайны, машынны, спрабую супакоіць я сябе. Пэўна, так думаюць і іншыя. Таму не адразу становіцца зразумелым, што ён страшны, што ён абяцае бяду. Быццам з нейкае гары коціцца сюды вялізны шар і грукоча на выбоінах, ці хваля цунамі ідзе да плошчы, змінаючы на сваім шляху дамы. Людзі на плошчы міжволі прыслухоўваліся да яго. Аднак стаялі, не разыходзіліся. Усе чагосьці чакалі, паглядваючы наперад, дзе быў помнік з трыбунаю. Хоць ведалі: мажлівых выступоўцаў даўно арыштавалі. А новых, сярод іх, не знаходзілася. Гул магутнеў, навісаў над плошчай, забіраў у сябе ўсе іншыя гукі і рабіўся жахлівым. Маторы раўлі недзе далёка так рашуча і злосна, што пачало здавацца, быццам яны зусім блізка. Людзі заазіраліся, заварочалі галовамі, шукалі нейкага паразумення ў вачах тых, што побач. І падцілалі адзін аднаму ў адказ вусны. Вочы іхнія між тым рабіліся ўсё большымі, і галовы ніжэй ды ніжэй уціскаліся ў плечы. Нібыта над імі стаяў нехта, замахнуўшыся пугай, і вось-вось на іх упадуць удары...

Але ніхто нават цяпер не разыходзіўся...

Чаму яны выйшлі ў гэты позні вечар на плошчу... Чаго хацелі тым дамагчыся... Што паказаць... Навошта ўвогуле сабраліся...

Тое было невытлумачальным, але тлумачэння не патрабавала. Нас у чарговы раз падманулі. Колькі гэта будзе працягвацца. Досыць... Так думаў кожны, хто прыйшоў сюды. Незалежна ад узросту. Ніхто не верыў, што сваёй прысутнасцю тут можа нешта змяніць. Але кожны спадзяваўся, што ён у гэты вечар, на гэтай плошчы не будзе лішнім, бо не адзіным.

І вось гул вырваўся з-за дамоў і вылецеў на плошчу.

«Танкі!» — закрычалі разам тысячы галасоў, і на момант, на імгненне перакрылі сабой лязгат гусеніцаў. А танкі, выбягаючы на плошчу, уключалі фары і раз'язджаліся. Утварылі роўную натоўпу шарэнгу, і адразу, не спыняючы ходу, магутным прасам, сталёвым лязом мякка ўвайшлі ў людзей, увайшлі так лёгка і проста, быццам нікога перад імі не было.

Крык тысяч людзей ірвануў у неба і зліўся з гулам танкаў.... Дзе быў у гэты момант я — не ведаю. Але недзе збоку, бо назіраў за тым, як танкі прасавалі плошчу, распырскваючы кроў і снег, які на вачах рабіўся чырвоным марозівам. Неймаверны грукат, мітуслівыя слупы жоўта-белага балючага святла, роспачныя крыкі ды стогны людзей... Апакаліпсіс!.. І тут адзін танк знайшоў мяне — коціць, грукоча, і мне ўжо няма куды падзецца. Чорная гусеніца навісае нада мною... А-а-а-а! — крычу я і ў гэтае імгненне прачынаюся...

Раніца

Усё, што можна было прамовіць — прамоўленае, і рука паціснула руку, і вочы бліснулі застылай слязою...

На парозе ён азірнуўся і ўгледзеўся ў мяне так, быццам развітваўся назаўсёды. Такое ўсясветнае самоты я яшчэ не бачыў. Ніколі. Глыбокай, нібыта тысячы кіламетраў ужо раздзялялі нас, хоць ён стаяў побач.

Так, мы і сапраўды развіталіся без надзеі ўбачыцца зноў. Ён зараз сядзе ў прамерзлы першы ранішні аўтобус, выйдзе ля вакзала, ускочыць у цягнік, які ўжо яго чакае, і з'едзе адсюль далёка і... надоўга, да лепшых часоў. Так зрабілі ўжо многія да яго. І нічога дзіўнага тут няма. Ну не прыстасаваная і не прызначаная нашая краіна для людзей неабыякавых, для людзей, што, як і тутэйшыя птушкі, не могуць жыць у няволі.

А раптам ён не здолее сёння з'ехаць, спозніцца, застанецца?

— Можа, і не варта спяшацца... — я пакідаў сабе надзею, — можа, яшчэ ўсё абыдзецца... Можа, перачакаеш у мяне? Не першы ж раз... — сказаў і патануў у ягоных вачах, яшчэ глыбейшых, чым смутак растання.

— Жартуеш... Ты ж ведаеш... Паляванне пачалося. Мяне шукаюць цяпер па ўсім горадзе. І да цябе першага прыйдуць...

— А раптам — не...

— У любым выпадку рызыкаваць не варта. Дзякуй і за гэтую ноч!

Кастусь казаў, і бачна было, што і яму не вельмі хочацца цяпер ісці ў шэрую невядомасць, ён з радасцю застаўся б тут, але... Ён ужо сабе не належыць — паляванне пачалося...

— Ты мне не тэлефануй. Тэлефоны праслухоўваюцца, выклікі фіксуюцца. Зрэшты, я гэтага кішэннага шпіёна, — ён пагладзеў на свой старэнькі сотавік, — выкіну ў першую ж сметніцу, бо па ім маё перасоўванне лёгка адсачыць. Нават па адключаным.

— І ўсё ж... А раптам... Раптам табе давядзецца вярнуцца. Увечары...

— Не... Толькі не да цябе. Дзіўна, што іх дагэтуль няма...

— Патэлефануй хоць з аўтамата. — Я разумеў, што хапаюся за саломіну, і тым не менш працягнуў: — Пачакай... Значыць, трэба вяртацца да старых метадаў перасцярогі. Правераных часам. Вазон на вакне... Адкінутая штора... Давай дамовімся пра нейкі знак... Што можна спакойна зайсці да мяне і займець надзейны схоў, — я казаў і сам не верыў гэтаму. Але мне трэба была хвілінная затрымка, каб вынырнуць на паверхню, каб хапануць паветра, каб хоць на імгненне пазбыцца адчування непазбежнасці і незваротнасці таго, што адбываецца. Мы з ім не раз размаўлялі пра магчымы ад'езд адсюль. І заўсёды сыходзіліся на думцы, што гэта будзе самы крайні выпадак, што без пагрозы жыццю ніколі не адважацца на гэта.

Цяпер, падобна, быў такі выпадак. Для яго.

Ён слухаў, не сыходзіў, не прасіў супыніцца. Відаць, і яго нешта трымала — нешта тое, што ўсведамляецца толькі потым, але ажывае ў нас пры кожным развітанні.

Па вачах ягоных я ўбачыў, што шляху назад ужо і сапраўды няма. Ловы пачаліся, а таму апошняя кволая нітачка надзеі абрывалася... І тады я дадаў:

— Паглядзі, наколькі штора на вакне адсунутая: на палову. Мы самі наўмысна чапаць яе не будзем. І вазон стаіць якраз пасярод падваконня. З таго боку вуліцы гэта добра відаць. Калі нешта будзе зрушана, значыць, заходзіць нельга.

— Дзякуй... — ён горка пасміхнуўся. — Але думаю, нам не спатрэбіцца гэтая гульня ў шпіёнаў. У Штырліца... Не той час. Ну, бывай...

Дзверы дыхнулі холадам — ён пайшоў. Я прашаптаў услед: «Бывай...»

Каля прыадчыненых дзвярэй, з якіх па нагах цягнула холадам, я прастаяў яшчэ з хвіліну, бо не мог скрануцца з месца.

На працу мне к дванаццаці. Такі склаўся распарадак. Я зірнуў на гадзіннік — на ім было шэсць раніцы — і вырашыў яшчэ крыху падрамаць. Ноч была бяссоннай.

Але заснуць не змог. Расстанне стаяла ў вачах. І я ляжаў, бяздумна гледзячы ў столь.

Мне падалося, прайшло хвілінаў дзесяць, не больш, як загрымеў на ўсю пустэчу вітальні званок. «Усё ж вырашыў вярнуцца... Ну і добра», — супакоена падумаў я і механічна, не зазіраючы ў «вочка», адчыніў дзверы.

— Рукі за галаву, тварам да сцяны! — прагрымеў грозны рык, я не паспеў нічога зразумець, як нехта ў чорным балюча крутануў маю руку за спіну і ткнуў мяне носам у шпалеры. Па тупаце ног я зразумеў, што той нехта быў не адзін.

— Хто яшчэ ёсць у кватэры? — спытаў той жа голас.

— Я не разумею, што адбы... — пачаў казаць я, паварочваючыся на голас.

— Не абарочвацца, нах...! Стаяць смірна, нах...! — абарваў той жа начальніцкі крык. — Адказваць: ты дома адзін, нах...?

— Не. У спальні жонка, у дзіцячым пакоі дачка.

— І больш нікога?

— Нікога.

— Яшчэ раз пытаю — больш нікога, нах...?

— Нікога.

— У нас ёсць звесткі, што тут начуе Кастусь К.

— З чаго вы ўзялі? Нікога больш няма...

— Дазваляю павярнуцца.

Я павярнуўся да тых, што ўварваліся ў кватэру. Вітальня падалася мне чужой. Нават пах гэтыя людзі ўнеслі з сабой чужы, нейкі... я сказаў бы салдацкі, казарменны, хоць усе былі апранутыя ў цывільнае.

Іх было трое. Усяго трое, а мне падалося, што ўварваўся цэлы ўзвод. Начнік у вітальні я паспеў уключыць, таму ў блізкай паўцемры, што сталася ў глыбіні пакоя, змог разгледзець іх. Казаў і камандаваў самы старэйшы па ўзросце і, пэўна ж, па званні, невысокі, мажнаваты, з зацяжным нат з-пад зашпіленага паліто пузікам, круглатвары мужчына, на пераноссі якога цямнелі плямкі ад нядаўна знятых акуляраў. Двое другіх былі значна маладзейшыя і па-спартыўнаму падцягнутыя, шыракаватыя ў плячах.

Дзверы ў кватэру яшчэ былі адчыненыя, і адтуль цягнула холадам лесьвічнай пляцоўкі. Усё ж на вуліцы зіма. Казалі, ноччу было за мінус дзесяць. Я згадаў пра Кастуся, які пайшоў у той жа лёгкай куртачцы, у якой і завітаў да мяне недзе апоўначы.

— Дык кажаш, нікога больш няма? Вось зараз мы і праверым.

Пузель, а я празваў яго так, хітнуў галавой управа-ўлева, і тыя двое адразу зразумелі, пайшлі глядзець пакоі, а сам ён зрабіў крок да ўваходных дзвярэй і зачыніў іх.

— Можаш сесці, — паказаў мне на фатэль.

Тым часам двое абышлі пакоі і вярнуліся.

— Падобна, і сапраўды больш нікога няма, — няўпэўнена прамовіў адзін з іх, той, што быў вышэй ростам і ў шапцы-вязанцы.

— Дакладна, нах...?

— Так, — адказаў другі, на галаве якога была скураная кепка з апушчанымі на вушы краямі, і пры гэтым сцепануў плячыма.

Твары маладзейшых былі ў нечым падобныя: выгалена-вышкаленыя, аднолькава стомленыя — і я пакуль мог распазнаць іх хіба па вопратцы. Дакладней, па шапках.

— А чаму гэтак няўпэўнена дакладаеце, нах...?

— Мы ж пад ложкі не зазіралі...

— А чаму не зазірнулі?

— Дык...

— Ніякіх дык... Зазірайце. І ў шафы таксама. Вы павінны адшукаць яго, нах....

Я ўжо ачомаўся і асмялеў. Тым больш, я то ведаў, што Кастуся тут няма — спазніліся.

— Цяжка знайсці чорную котку ў цёмным пакоі, асабліва калі яе там няма, — ціха прамовіў я нібыта сам сабе, але каб чулі ўсе.

— Ты мне яшчэ жартаваць будзеш? Калі ён тут — гэта былі тваe апошнія словы, хвілясаф.

Я толькі пасміхнуўся: шукайце.

— У нас дакладная інфармацыя: ён сёння начуе ў гэтай кватэры. Я казаў, адразу трэба ехаць сюды і браць. Дык не — прымусілі ганяцца па вуліцах, збіраць пешаходаў. Нахапалі тысячу, а толку... — Пузель падняў вочы на сваіх памагатых, якія вярнуліся ні з чым. — Ну што? Няма... Упусцілі, блін...

Абое моўчкі прыгнулі галовы.

— А быў жа, быў жа тут... — Пузель нервова захадзіў па вітальні. — Ну, што будзем рабіць, нах...? Якія прапановы, нах...?

Ён размаўляў са сваімі так, быццам мяне побач няма. І я вырашыў умяшацца:

— А з чаго вы ўзялі, што...

— Маўчаць! Нах... — абарваў мяне ўладны голас. — Без саплівых абыдземся.

Ну гэта ўжо я стрымаць не мог: уварваліся ў кватэру ды яшчэ абражаюць. Я падхапіўся з фатэля і... адразу ж апынуўся на падлозе: Пузель імгненна зрэагаваў на мой рух і сядзеў на мне, заломваючы руку. Я адчуў, як з разбітага аб падлогу носа цячэ цёплая кроў і хлюпае, не дае дыхаць. У спіне нешта хрупнула: але ж і цяжкі, кабан...

— Ну ўсё, хлопцы, ціха, ціха, супакоілiся... — з ценю выйшаў адзін з маладзейшых, той, што ў шапцы-вязанцы. Галава ў мяне пайшла кругам: відаць, я памыліўся: галоўным тут быў ён. «Дзіўная метамарфоза, — падумаў я, хліпаючы носам і гледзячы знізу высока ўверх, — ці яны тут усе начальнікі па чарзе...»

— Адпусці яго, — хутчэй не скамандаваў, а папрасіў Пузеля, які ўсё яшчэ важка сядзеў на мне, той з маладзейшых, якога я для сябе назваў па шапцы — Вязанка.

«А што было б, калі б Кастусь не паспеў сыйсці...», — падумаў я і ўсміхнуўся.

— Што лыбішся, — пырснуў слінай Пузель, — радуешся, што сябар збег?

«Ён што: думкі чытае гэты... гэты нязваны «госць» з пэўных органаў? — падумаў я. І сапраўды: хто ж яшчэ мог шукаць Кастуся, як не людзі з «канторы». Я зноў усміхнуўся сам сабе і сказаў:

— Не, мне проста дужа прыемна бачыць вас.

— Ну, жартаўнік, мы з табой яшчэ паразмаўляем, не да смеху будзе, — Пузель падняўся, шваркнуў рукамі па штанах, абцёр нябачны пыл. І пачаў казаць высокім камандным голасам да сваіх. Значыць, усё ж я памыліўся: галоўным тут быў ён: — Пакуль вось што: ён тут быў — мы гэта дакладна ведаем, і, можа, яшчэ вернецца сюды нанач. Вы, Пятроў і Сідараў... — «госці» — (буду зваць іх так) — недаўменна пераглянуліся, пэўна, не ведалі, хто з іх Пятроў, а хто Сідараў, бо, відаць, загадзя не дамовіліся, — кіўнуў Пузель Вязанку і другому (каб адрозніваць, назаву яго Кепка), застаецеся тут да веча-

ра. Усіх, хто будзе прыходзіць — затрымліваць і не выпускаць з кватэры. А восьмай вам будзе змена, — памаўчаў. — Ну і хай, пачакаем. Пагуляем у хованкі... Прыйдзе, куды ён дзенецца гэтым холадам. Не сюды, дык... на іншую яўку, дзе мы яго таксама сустрэнем. Прыйдзе — зіма прыгоніць, — кіўнуў абодвум: — За старэйшага ты, Пятроў. (Вязанка, адзначыў я сабе). Паўтараю: у кватэру ўсіх пускаць, але нікога не выпускаць, каб не маглі паведаміць пра засаду. З кожным, хто сюды прыйдзе, потым будзем разбірацца паасобку.

Чамусьці (пэўна, па звычцы?) казырнуў і выйшаў.

Тут толькі я заўважыў, што ля дзвярэй спальні стаіць жонка і плача. Я кіўнуў ёй і пайшоў у лазенку, каб змыць кроў з твару, і ніхто за мной услед не кінуўся.

Дзень

Такім чынам, у мяне намячаўся нечаканы выходны. Калі ўсіх пускаць і нікога не выпускаць, дык, значыць, на працу я сёння не пайду. Двое «гасцей» спачатку пасядзелі трохі ў вітальні, а потым занялі больш зручную пазіцыю на варыўні. Тут варта сказаць, што ўлетку мы зрабілі рамонт у кватэры і крыху перапланавалі яе. У нас была звычайная хрушчоўка, ці хрушчоба, як кажуць па ўсім былым эсэсэсэры: з малой варывенькай і яшчэ меньшай вітальняй. Нядоўга думаючы, мы знялі — папросту разбурылі — сценкі і злучылі іх з большым з пакояў, які быў у нас гасцёўняй. Атрымалася такая асучасненная гасцёўня-вітальня-варыўня разам, а за кошт гэтага ўдалося яшчэ і раздзяліць ванны пакой і прыбіральню, зрабіць іх асобнымі. Такім чынам сваю трохпакаёўку мы ператварылі ў двухпакаёўку, пакінуўшы сабе з жонкай спальню, а дачцы асобны дзіцячы пакой. Гасцёўня атрымалася не малой — амаль трыццаць метраў, квадратных, вядома. Я не адважыўся падзяліць яе на два пакоі, хоць жонка і хацела. У гасьцёўні стаяла вуглавая канапа, пара фатэляў, абедзены стол, крэслы, на сцяне вісеў тэлевізар. Словам, было адносна ўтульна, пакуль не ўваліліся са сваёй мітуснёй і чужымі пахамі гэтыя... «госці».

— На тэлефонныя званкі не адказваць, — папярэдзіў Вязанка, які цяпер ужо стаў галоўным, — адключыць мелодыі ў мабільніках і здаць іх нам. У кватэру будзеш пускаць усіх, хто прыйдзе. Зразумеў?

Вядома, зразумеў, даўно зразумеў, што ж тут незразумелага.

— Можна кавы? — папрасіў Кепка, які пакуль нічым не вызначыўся: не дапытваў мяне і не кідаў на падлогу. З ягонае нечаканае просьбы я зразумеў, што ноч у іх і сапраўды была вясёлая.

Канфліктаваць з імі, спрачацца і не падпарадкоўвацца я палічыў непатрэбным. Тым болей — спрабаваць ісці на нейкі кантакт. Яны людзі часовыя і падначаленыя. Як прыйшлі, так і пойдуць. Моўчкі і як мог спакойна запаліў газ, паставіў ваду.

Тым часам на вуліцы пачало віднець. Ліхтары ўжо былі выключаныя. І я памкнуўся да вакна, каб рассунуць шторы і даць у пакой болей святла.

— Э-э, та... таварыш, стоп-стоп-стоп! — зразумеўшы мой намер, кінуўся наперарэз Вязанка, — нічога без нашага дазволу не кранаць, не зрушваць, ля вакна не стаяць і ў вакно не выглядваць.

«Ну во, — падумаў я, — падаў знак сябру... Навошта было казаць, што без небяспекі штору і вазон адсоўваць не буду».

*

Першы званок у дзверы пачуўся прыблізна праз гадзіну. «Госці» падскочылі і скіраваліся да дзвярэй разам са мной. Сталі так, каб іх не было відаць, і вачыма паказалі: адчыняй.

На парозе стаяў сусед з верхняга паверха.

— Што гэта вы на тэлефонныя званкі не адказваеце? Званю-званю — цішыня. Я ўжо і хвалявацца пачаў. Мы ж дамаўляліся...

Шчыра прызнацца, у гэтым тлуме званкоў ягоных я не пачуў.

— Заходзь.

Сусед увайшоў, і Вязанка адразу ж за ім рэзка, нагой, зачыніў дзверы. Сусед спалохаўся ад нечаканкі, прысеў пад грукат дзвярэй, а потым рвануў назад і толькі ілбом стукнуўся ў вушак.

— Стаяць! — гаркнуў Кепка пранізлівым і адначасна грубым голасам — адкуль толькі ўзяўся ў яго такі, — і я заўважыў, што ў суседа імкліва макрэюць спераду спартыўныя штаны, у якіх ён прыйшоў, а потым на падлозе вакол пантофляў пачала збірацца лужынка.

— Што... што? Што тут такое? — закруціўся сусед, пазіраючы то на мяне, то на «гасцей», не могучы спыніць вадкасць, якая ўсё цурчэла і расцякалася.

— Засада тут, Міша, супакойся, — сказаў я і патлумачыў «гасцям»: — Гэта сусед зверху, — а потым паклікаў жонку: — Прынясі Мішу што з майго пераапрануцца, не сядзець жа яму тут з намі ў мокрым.

Жонка зірнула на Вязанку, той пагардлівым кіўком дазволіў. Яны з Кепкам адышліся, гаворачы:

— Ну во — пачалося... Калі так далей пойдзе, атруцімся тут нах...

— Як мышы ў нары, блін, хаха, нах...

Дарэчы, тут варта сказаць, што гэтае выслоўе-паразіт «нах...» у іх да іхняга начальніка я не пераказваю цалкам і ўвесь час, бо гэта немажліва: гучала яно ледзь не за кожным словам — падобна, што яны нават не заўважалі таго. І я больш не буду згадваць яго, проста ведайце, што яно ёсць, прысутнічае ўвесь час і «расквечвае» кожную нашую гаворку, кожны раз раптоўна і рэзка, як маланкі-бліскавічкі, бо прывыкнуць да гэтага нязвыкламу (свежаму) вуху немагчыма.

Сусед пайшоў у лазенку пераапрануцца, жонка прынесла анучу, каб выцерці лужынку, а «госці» пайшлі на варыўню.

— Я ж толькі спытаць хацеў, — пачаў тлумачыць сусед, вярнуўшыся, — ваш тэлефон як бы не адказвае... Я ж на хвілінку... Мне як бы дадому трэба... Што жонка падумае? — голас ягоны дрыжэў — яму, відавочна, было сорамна і няёмка, але ён яшчэ канчаткова не зразумеў, што здарылася тут да яго.

— Паслухай, таварыш, — вырашыў патлумачыць Мішу сітуацыю Вязанка, — тут праходзіць аператыўнае мерапрыемства, і табе давядзецца затрымацца ў гэтай кватэры, пакуль мы не палічым неабходным выпусціць. Паняў?

«Паняў», — кіўнуў Міша. І тут жа сказаў: — А што жонка падумае? Я ж на хвілінку, як бы. Яна там яешню смажыць...

Вязанка нічога яму не адказаў. А жонка Мішы доўга не думала. Хвілінаў праз пяць на лесвічнай пляцоўцы пачуўся яе гучны голас:

— Што ён там робіць, блін? Сняданак стыне. А яны... Зранняпіць селі, блін! Я разганю вашую шайку-лейку.

У дзверы яна не пазваніла, а загрукала кулаком.

Я зірнуў на Вязанку: што рабіць? «Пускаць», — кіўнуў ён.

Маша не ўвайшла, а ўляцела ў вітальню. І адразу ж спынілася, убачыўшы, што апроч мяне сустракаюць яе яшчэ двое незнаёмцаў. «Авой!..» — яна, відаць, падумала, што кватэру захапілі калі не тэрарысты, дык злодзеі, і прыкрыла твар рукамі.

— Супакойцеся, мамаша, — лагодна прамовіў Вязанка, — супакойцеся... усё нармальна.

Маша-мамаша агледзелася і ўбачыла пераапранутага мужа, які сцішана сядзеў на фатэлі ў глыбіні пакоя. «Авой!» — зноў сказала яна і схапілася правай рукой за вусны.

— Праходзьце да мужа і... будзьце, як дома, — пажартаваў Вязанка. — Мы вас затрымліваем на няпэўны час.

— Як гэта затрымліваем? За што? Не маеце права! У мяне чайнік на пліце закіпае. Пажар будзе. Узрыў, як бы. То ж газ... Дзеці яшчэ спяць.

«Госці» напружыліся, замяліся. Але Вязанка хутка знайшоў, што сказаць:

— Дзеці малыя?

— Ды не — старшакласнікі. Як бы...

— Можаце ім пазваніць, каб чайнік з пліты знялі.

— Магу.

— Званіце, — падаў тэлефонную трубку.

Маша патыкала пальцамі на кнопкі і спынілася.

— Авой!

— Што такое?

— Я свой нумар хатні забылася. Як бы, не памятаю...

— А хто памятае? — зірнуў на мужа. Той сцяўся ў фатэлі, а потым захітаў галавой: не, не памятаю...

— Звычайная справа, — сказаў Вязанка, цяпер усё ў тэлефонную памяць запісваюць і мала хто свае нумары запамінае. — Зірнуў на мяне: — У вас іхні нумар ёсць?

— У мабільніку хіба... Мы ж суседзі...

— Глядзіце.

Нумар знайшоўся. І Маша прытуліла слухаўку да вуха. Ніхто не адгукаўся. Дзеці, відаць, і сапраўды спалі. Дазваніцца ўдалося хіба з пятага ці шостага разу. У напружанай цішыні ўсе пачулі прыглушаны заспаны і незадаволены голас старэйшага сына Машы і Мішы:

— Ну хто там, блін, тарабаніць?

— Яначка, — залепятала Маша, — сыночак, адключы на кухні, як бы, газ, а то я забыла. Мы з таткам, як бы, ужо на працы, — агледзела нас, маўляў, правільна я кажу — Вязанка хітнуў галавой: правільна, — і яна працягвала: — Не чакайце нас... Дык адключы, добра?

— Добра...

— І паешце там...

— Добра-добра... — буркліва, бы скрозь сон.

— Фу-у... Гара з плеч... — уздыхнула Маша і зірнула на Вязанку: што далей?

— Сядайце побач з мужам, — сказаў той. — Спадзяюся, мы вас надоўга не затрымаем.

Наш народ паслухмяны, рахманы. Яму доўга тлумачыць не варта. Прывык скарацца загадам: трэба, значыць, трэба... Не ўвесь, праўда, такі, на жаль. Ёсць адмарозкі, якія ўчора на плошчу выйшлі — пераварот задумалі ўтварыць. Вынікі выбараў, бач, ім не падабаюцца. Але колькі іх, дурняў... Пара тысячаў... А большасць — памяркоўныя, такія, як Маша ды Міша. Сказалі ціха сядзець і не высоўвацца з дзярма — будуць сядзець. Колькі трэба — столькі і будуць.

Маша і Міша — нашыя суседзі і, можна сказаць, сябры. Такое сяброўства звычайная рэч у горадзе сярод тых, у каго родныя далёка. Усё ж такі калектывам пражыць лягчэй, чым па адным. Гэтаму нас навучыла жыццё. Яшчэ савецкае, якое плаўна перайшло ў незалежнае — без асаблівых зменаў не толькі ў асабістых зносінах, але і наогул. Мы пакідаем ключы ад кватэры Машы і Мішу, калі ад'язджаем куды, а яны нам. Каб вазоны палілі, рыбак у акварыўме пакармілі (гэта ў нас рыбак, а ў іх — папугаі) ды і проста паглядзелі. І на ўсялякі выпадак: колькі разоў ключы ў кватэры забывалі, і калі б не ляжалі ў іх запасныя, дзверы выбіваць давялося б... Разам сустракаем розныя святы. Часам, выязджаем за горад «на шашлыкі». Маша гандлюе на рынку, Міша працуе ў адным з часопісаў і называе сябе паэтам. Выдаў дзве кнігі вершаў, але ў Саюз пісьменнікаў яго не прынялі. Абазвалі графаманам і прагаласавалі супраць. Яднае Машу ды Мішу прага да грошай, якіх у іх заўсёды няма і заўсёды мала. Размаўляць яны могуць толькі пра «бабкі» ды «шмоткі», што мы з жонкай не любім, але церпім. А таму кантакты ў нас усё ж абмежаваныя. Можна сказаць, вымушаныя — якраз з-за таго, што трэба з некім з суседзяў сябраваць.

Пару дзён таму мы дамовіліся, што сёння з раніцы разам пад'едзем на рынак да знаёмых Машы, каб набыць падарунак да дня нараджэння дачкі. Вось Міша і тэлефанаваў, а потым прыйшоў... А Маша абсалютна дарэмна крычала на ўвесь пад'езд, што мы тут п'ем. Бо яна цудоўна ведае: я не п'ю ўвогуле з-за хворага страўніка, а Міша з-за даўно пасаджанай пячонкі ды ціску... Я ўжо колькі разоў прасіў Машу, каб не рабіла так, але яна ўсё роўна называла нас п'яніцамі і шайкай-лейкай. І была страшна задаволеная пры гэтым.

Маша і Міша былі ў нечым падобныя знешне. Абое невысокія, хударлявыя, хоць Маша і фігурыстая, а ў ляшках — крутая. Міша ж худзенькі, як хлопчык і ў свае за сорак. Ён кажа пра сябе: «Малы сабачка да старасці шчанюк» і рагоча. А Маша тады аж заходзіцца ад злосці: дужа ёй чамусьці не падабаецца гэтае параўнанне. І яшчэ аднолькава яны любяць спяваць вечарамі. Прычым часам так гучна, што суседзі не вытрымліваюць і грукаюць па ацяпляльных батарэях. Маша і Міша шануюць усё беларускае, дзяцей сваіх назвалі старымі беларускімі імёнамі і адкрыта ненавідзяць галоўнага русіфікатара. Яны так прыцерліся адно да аднога, што і гавораць нават падобнымі інтанацыямі. Улюбёнае выслоўе "як бы", яны ўжываюць дзе трэба і не трэба. Яно рэжа мне слых, аднак я выгляд не падаю.

Міша і Маша селі ў пакоі побач, як брат і сястра, як двайняты. Маша, відавочна, яшчэ не да канца ўцяміўшы, што тут адбываецца, але зразумеўшы, што лепш пакуль адмаўчацца, апусціла вочы і быццам пра нешта задумалася, а Міша адкінуў галаву да спінкі фатэля і прымружыўся, нібыта задрамаў.

*

У напружанай цішыні новы званок прагучаў рэзка, як крык. Я страсянуўся, ажно ледзь не падскочыў. Ды і «госці», што моўчкі сядзелі, таксама ўздрыгнулі, паднялі галовы. Першым апамятаўся Вязанка. Загадаў мне:

— Адчыняй...

На парозе стаяў чалавек у адзенні мясцовага ЖЭСа. Мабыць, нехта ад іхніх, ад «гасцей», закамуфляваны... Ага, не, не — сапраўды сантэхнік. Я й забыў, зусім забыўся, што жонка выклікала яго на сёння. Кран у ванным пакоі працякае. Крапае надакучліва, раздражняльна, і ноччу так гучна, гулка, што спаць не дае: бух, бух, бух, як у барабан. Ляжыш, слухаеш і чакаеш кожную новую кроплю. А там, у ЖЭСе, аказваецца, цяпер чарга, і на візіт сантэхніка трэба запісвацца загадзя, як да ўрача.

Запрашаць сантэхніка не давялося. Ён сам хуткай хадою, быццам і не спыняўся перад дзвярыма, адразу ж зайшоў у кватэру, нават не вітаючыся, паказваючы тым, што дужа заняты і часу на нейкія размовы не мае.

— Ну што тут у вас? — дзелавіта спытаў ён з уваходу, як стаматолаг. І замёр, убачыўшы, колькі людзей, апроч гаспадара, яго сустракае. Крутнуўся да выхаду, але было позна: Вязанка паспеў пхнуць плячом дзверы, і яны, гучна бразнуўшы, зачыніліся.

— Стаяць! — сантэхнік аж прысеў ад вокрыку і грукату дзвярэй, што ляснулі за спіной, як стрэл. Яшчэ б не спалохацца... У ягонай галаве, пэўна, пранеслася ўсё жыццё ад нараджэння да сённяшняга дня. Ён, відаць, адразу зразумеў, што патрапіў на разборкі крымінальнай мафіі і жывым яму, як лішняму сведку, адсюль не выйсці.

— Адпусціце мяне, — пачаў ён прасіцца, яшчэ не агоўтаўшыся. — Я нікому нічога не скажу, я нічо-га не ба-чыў... А ў мяне яшчэ пяць заказаў да абеду і двое дзяцей дома. Хлопчык і дзяўчынка... — ён паказаў рукою двойчы трохі вышэй за калена рост-узрост дзяцей, — адпусціце, а... — агледзеў усіх і звярнуўся да Вязанкі: — У кватэры ў трэцім пад'ездзе кран сарвала — суседзяў залівае. Мне туды трэба... Я ж на працы.

— Усе мы на працы, — супакоіў яго Вязанка. — Нічога, іншага аварыйшчыка выклічуць. А ты — ідзі рамантуй, што трэба, калі прыйшоў. Ідзі і рамантуй.

Сантэхнік яшчэ раз, больш уважліва, агледзеў прысутных. Было бачна, што ён пачаў нешта кеміць. Відавочна, тут не крымінальныя разборкі. Тут рэчы пасур'ёзней... Палітыка сама меней. Але гэта не так страшна, як магло падацца адразу: забіваць, як выпадковага сведку, не будуць. І ён паслухмяна пайшоў у лазенку...

2013

Цені нашых продкаў: да публікацыі паэмы Масея Сяднёва

Яны з намі заўсёды, цені нашых продкаў: на адзначэнні гістарычных угодкаў і святах, на шэсцях і мітынгах, на літаратурных імпрэзах і ў самой літаратуры.

Упершыню хіба яны з'явіліся ў 1913 годзе ў зборніку Янкі Купалы «Шляхам жыцця». Там была надрукаваная паэма «На Куцьцю»: на парэштках зруйнаванага замчышча ў ноч на Куццю паўстае цень беларускага князя:

Адзін, адзін раз толькі ў год
Зьбірацца можна з ласкі рока,
Каб год іржавы карагод
Зганяць зь мінуўшчыны далёкай.

Нас не кранулі косы зьмен,
Царым мы ў дум жывых гэйнале,
Хоць на падмурах гэтых сьцен
Другія наш пасад занялі.

Дазнаўшыся ад сваіх ганцоў, што беларускі народ, фізічна паняволены, не скарыўся духам, цень князя ўрачыста прарочыць:

Ня ўмруць, ня ўмруць ужо яны,
Раз хочуць сонца, славы, песьні;
Заб'юць ім зычныя званы
Прабудным звонам на прадвесьні.

Сваёй забранай старане,
Скаванай мучаніцы-княжне
Ўзьнясуць пасад на кургане
На панаваньне недасяжне.

Аздобленая гістарычным вэлюрам, паэма была сучаснаю і актуальнаю — пра народ і нацыянальную ідэю. Настолькі сучаснаю і настолькі актуальнаю, што ў 1921 годзе натхняе Максіма Гарэцкага на абразок «Фантазія»:

«Пралятаючы над слаба асвятлёным дзеля боязні аэрапланаў Менскам, сцень доктара шукаў вачмі таго шпіталя, дзе ляжаў пры смерці хворы з галадухі Янка Купала.

Пабачыўшы над цёмным домам ззячую кружэлку арэолу песняра, сцень спусціўся ў ціхую палату і стаў над сваім нядужым сябрам.

— Як маешся, мой браце? — без слоў спытаўся доктар у стагнаўшага паэта. Хворы з трудом заварушыўся і сумна паглядзеў на гуманіста.

— Не мукі цела страшныя, — прачытаў Францыск Скарына ў кроткіх вачах, — баліць душа.

— Лячу ў Полацак, хачу давецаца, што цяпер там? — сказаў цераз невялікае маўчанне доктар. — Скрозь адно... Што тут, што ў Вільні, што ў Смаленску і скрозь на Бацькаўшчыне мілай... — пакратаў перасохшымі ад смагі вуснамі паэт.

Доктар засмучона схіліўся галавою да грудзей і доўга так стаяў.

— На сход! — сказаў у непрытомнасці Купала і збудзіў ад чорных дум паніклы сцень.

— Каму і на які? — азваўся рэхам сцень. Памаўчаў і прамовіў горка: — Магутны кліч твой раздаецца ўжо даўно — і скрозь, ад краю ў край, па Беларусі... А шмат з'явілася? Народ за доўгія вякі няволі аглох і зрабіўся нячулым».

А яшчэ праз амаль дваццаць пяць гадоў у Нямеччыне, у лагерах ДП іншы паэт, Масей Сяднёў, выдае сваю паэму, у якой Купалаў уплыў відавочны, хоць і не заўважаны чамусьці дасюль крытыкамі. Зрэшты, не тое істотна.

Істотна, што і яна, на жаль, застаецца сучаснай і актуальнай, асабліва ў святле гэтак сціпла адзначаных угодкаў Янкі Купалы і ўгодкаў БНР, і таму вартая, упершыню ад публікацыі ў 1947 годзе ў нямецкім мястэчку Ватэнштат, перадруку.

Бо цені нашых продкаў прамаўляюць да нас.

Наталля Гардзіенка

Цень Янкі Купалы[1]

Масей СЯДНЁЎ

Паэма

Як прыйдзе дзень майго збаўленьня,
З крывавых церняў вызваленьне, —
А веру — прыйдзе гэткі дзень, —
З імглы адвечнасьці паўстане
І крыжам стане на кургане
Майго жыцьця бясьсмертны цень.
Янка Купала

I. Шлях у вечнасьць

Бомбы сыпаліся, нібы адплатай,
На Маскву і стагналі: спалю!..
І ніхто з людзей не заплакаў,
Калі чалавек пакідаў зямлю.

Лепш-бы бомбы засыпалі пяскамі,
Чым працэсыя пахавальная Масквы.
На панэлі ваду дажджавую спускалі
Трубаў зялезныя рукавы.

Яны лепей ігралі за медзяныя трубы,
За безладнае тупаценьне ног.
Найчысьцейшай сьлязою над згубай
З неба праплакаў Бог.

Не гарэлі ў цэрквах ціхія сьвечы,
Не сплывалі патокам васковых сьлёз.
Не ў маленькую вуліцу — у вечнасьць
Чорны катафалак чалавека вёз.

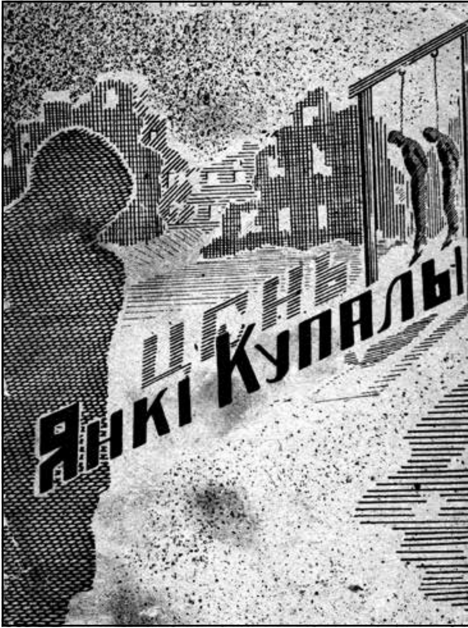
Разьвітальнаю хваляй плыў вецер цёплы
З Беларусі — далёкае стараны.
Па маскоўскім завулку людзі працёпкалі
І ня ведалі, каго пахавалі яны.

— Ах, гэты дождж! Спагады ніякай!
— Пахаваньняў такіх не люблю!
І ніхто з людзей не заплакаў,
Калі чалавек пакінуў зямлю.

II. Ноч на пляцы Свабоды

Не схавала цябе хмараў зрэб'е
І начэй трывожная імгла —
Каб яшчэ вышэй узьнімацца ў неба,
Слава Менску друзамі лягла.

Вуліцамі ходзяць і блукаюць
І сьвятлу ня вераць сваіх воч:
Непраходная і цёмная такая

Распласталася над Менскам ноч.

Тут і там — нідзе няма праходу,
Вуліца заваленая ўся.
На пляцы Свабоды — за свабоду
Пасінелыя на вісельнях вісяць.

Над усімі нашымі пляцамі,
Каб ня даць заняцца дню,
Ходзяць змораныя паліцаі
І вартуюць цішыню.

Ціха стала на Пляцы Свабоды,
Ціха ўсе ў руінах сьпяць.
Цені, што ня знаюць перашкодаў,
Пачалі сыходзіцца на пляц.

З вуліц Валадарскага і з Камароўкі,
І з Урыцкага, з усюль, як сны,
Мастакі, рабочыя і скамарохі
Папрыходзілі, як з невядомай стараны.

І ў ігры сьвятла, крыху нязвычнай,
Выплываючы, нібы з зямлі,
У сьмяротэльным танцы фантастычным
Цені ажылі.

Цень:
Ушануем, брацьця, у нашым стылі
Тых (ён паказаў рукой
На вісячых), у якіх застылі
У вачох і воля і спакой.

Паліцай:
Уважаю гэта я за здраду
Бацькаўшчыны, гэта — бунт!
Вы якую радзіце тут раду
І зьбіраецеся ohne Grund[2]?

Цень:
Ты ня маеш больш над намі ўлады,
Паглядзі — вунь новыя ідуць.
Яны ў сэрцы нам нясуць спагаду,
Разразаючы начную муць.

Ціха.. Хто гэта? Знаёмая фігура...
А, Купала.. Вы да нас?
Надта-ж выгляд сумны і пануры,
Дамінікавіч, у вас.

Прамаўляйце, як і што Вы?
Мы тут робім кажны год парад.
Апусьціўшы сумныя галовы,
Уваходзім у зямлю назад.

Цень Янкі Купалы:
Я ня ўмею гаварыць прамоваў,
Пэўна-ж, ведаеце гэта й вы.
Цяжкімі зрабіліся мне сховы
Падзямельнае Масквы.

Сямсот вёрст ішоў я пехатою,
Каб да Менску нашага дайсьці.
Ды пабачыў з болем я ня тое,
Што хацеў пабачыць у жыцьці.

Паліцай:
Weg[3]! Зусім гэта ня гожа —
Разышоўся дужа ты ў кляцьбе.
Хоць памёр ты, але зможам
Расстраляць яшчэ цябе.

Ціха стала на Пляцы Свабоды,
Ціха ўсе ў руінах сьпяць.
Цені, што ня знаюць перашкодаў,
Сумна пакідалі пляц.

III. Працяг ночы

Вуліцамі ходзяць і блукаюць
І сьвятлу ня вераць сваіх воч:
Непраходная і цёмная такая
Распрасталася над менскам ноч.

Цягнецца, як нуднае сталецьце,
Краю ёй, напэўна, больш няма.
Можа, доўга спалі мы? Здаецца,
Вечнасьць затрымалася сама.

Лініі трамвайныя калеюць,
Электрычны бляск ўначы пагас.
На слупох і на сьцянах расклеіў
Нейкія афішы новы час.

З вуліцаў пазьвезеныя друзы —
Сумам вее іх прабег нямы.
І ўжо нехта вапнаю замурзаў
Абкусаныя вайной дамы.

І над тымі самымі пляцамі
На расправу, мусіць, на ганьбу
Ходзяць ужо другія паліцаі —
Зоркі ў іх зіхцяцца на ілбу.

Ціха стала на Пляцы Свабоды,
Ціха ўсе ў хатах сьпяць.
Цені, што ня знаюць перашкодаў,
Выплылі з начы на пляц.

Цень:
Ушануем, брацьця, у нашым стылі
Тых (ён паказаў рукой
На вісячых), у якіх застылі
У вачох і воля і спакой.

Потым да Янкі Купалы:
Прамаўляйце, як і што Вы?
Мы тут ладзім кажны год парад.
Апусьціўшы сумныя галовы,
Уваходзім у зямлю назад.

Цень Янкі Купалы:
Тут і там — няма нідзе праходу,
Дзе падзелася сям'я ўся?
На Пляцы Свабоды — за свабоду
Пасінелыя на вісельнях вісяць.

Вісельні і гордасьць паліцаяў,
Вецер рве шматкі чужых газэт.
Толькі над усімі нашымі пляцамі
Вялічэзнейшы палошчыцца партрэт.

Паліцай:
Ах, ты контра! Знаеш ты, напэўна —
Забаронена ў нас ценям прамаўляць...

Крыкнулі далёка дзесьці пеўні,
Цені сумна пакідалі пляц.

І над усімі нашымі пляцамі,
Каб ня даць заняцца дню,
Ходзяць змораныя паліцаі
І вартуюць цішыню.

1 Друкуецца паводле выдання «Масей Сяднёў. Цень Янкі Купалы». — Ватэнштэт, 1947 г. — у правапісе арыгіналу.
2 Без падставы, без прычыны (ням.).
3 Прэч! (ням.).

Пасля доўгай зімы

Уладзімір ЦВІРКА

Капліца ў лесе

Малюсенькага росту бабулечка, седзячы на лавачцы, перабірае высушаную цыбулю, абіраючы залацістае шалупінне, і складвае цыбуліны ў пляцёнку, падвешаную на нізкай галіне яблыні, якая раскінула свой цень і над намі, і над большай часткай невялікага двара.

— Так вы кажаце, што ведаеце, хто паставіў капліцку ў лесе? — пачынаю я размову.

— Чаму ж не ведаю. Калі мне распавялі гэта, была я зусім малая, але нешта памятаю, і нешта маці потым пераказала. Слухай, калі цікава.

У маладога пана з тутэйшага маёнтка памерла вельмі прыгожая маладая жонка. Пры цяжкіх родах дзіця здолелі выратаваць, а вось пані памерла. Можа, родныя, можа, проста добрыя людзі дапамаглі маладому гаспадару выгадаваць дзяўчынку. І вось праз некаторы час па сядзібе ўжо бегала і шчасліва шчабятала анёльская істота.

Журба страты пачала паціху адступаць. Час лячыў душэўную рану маладога мужчыны. Неўзабаве пачалі гаварыць, што ў суседнім маёнтку на выданні нявеста... І пачалі яны сустракацца.

І вось аднойчы пан, вяртаючыся позна дадому, праязджаў па дарозе праз лес, і здалося яму, што на бакавіне дарогі быццам стаіць на каленях жанчына ў белай сукенцы і моліцца. Але што дзіўна — тварам не да дарогі, а да лесу... Мужчына вырашыў, што яму ўсё здалося. І праз некаторы час ён нават пачаў забываць пра гэтае здарэнне, калі аднойчы ўсё паўтарылася зноў. І ў постаці ўкленчанай здані пачаў удавец пазнаваць сваю памерлую жонку. І малебен быў замоўлены па нябожчыцы, і месца тое асвячалася, і малітвы чыталіся прывезеным да лесу святаром, але здань не знікала. І пачалі казаць людзі з маёнтка ўдаўца, што сэрца маці з таго свету адчувае нядобрае ў будучым шлюбе бацькі дзяўчынкі і намагаецца даць знак, каб зберагчы дзіця ад нядобрага, якое, магчыма, прынясе ў дом мачыха. І каб дагадзіць нябожчыцы, павінен пан перарваць новае знаёмства, а на месцы з'яўлення сваёй жонкі паставіць капліцу са скульптурай укленчанай Маці Божай.

Прыслухаўся бацька дзяўчынкі да парады свайго духоўніка і знаёмых вернікаў, бо больш за ўсё любіў ён сваё роднае дзіця, сваю малую дачушку, якая з кожным днём станавілася ўсё больш падобнай да сваёй памерлай маці. Больш не ездзіў малады пан у суседні маёнтак, а ў лесе пры дарозе неўзабаве з'явілася капліца. Скульптару заказалі фігуру Маці Божай, але ўсталяваць яе не давялося — надышоў 1812 год...

Так як малады памешчык змагаўся на баку Напалеона, расійская ўлада адабрала яго маёнтак, і ён быў вымушаны пакінуць радзіму пры адступленні французскага войска. Па дарозе яму ўдалося развітацца з роднымі і забраць з сабой дачку. Як склаўся іх далейшы лёс, невядома.

Калі ехаць хутка і не глядзець па баках, то можна і не заўважыць на ўскрайку дарогі ў лесе сціплую капліцку, дагэтуль без крыжа і скульптуры ўкленчанай Маці Божай.

Яшчэ ўспомніла мая суразмоўніца, што пасля Другой сусветнай вайны з-за мяжы да гэтай капліцы прыязджала маладая пара з маленькай дзяўчынкай.

— Хутчэй за ўсё — родныя той памерлай пані, — уздыхнуўшы, дадала старая. — Добра, што праз столькі часу памятаюць...

Пасля доўгай зімы

Нават на самай падрабязнай карце гэта маленечкае паселішча ўжо не адзначана...

Імгненна расступіўшыся, лес прапусціў прасёлкавую дарогу, якая быццам уварвалася ў гэту ціхую шэрую прысадзістую вёсачку. На першы погляд здалося, што яна нежылая. Але акуратныя, дагледжаныя невялікія гароды і кветнікі казалі пра тое, што тут яшчэ ёсць людзі, што і тут яшчэ тлее вясковае жыццё. Шум аўтамабіля, які павольна рухаўся па дарозе, прымусіў жыхароў павыглядваць у вокны, а некаторых нават — выбрацца на двор і падысці да веснічак, каб пацікавіцца, хто прыехаў у богам і людзьмі забытае месца і навошта.

Хто б мог падумаць, што я пачую тут гісторыю пра сцірты саломы! Так-так, звычайныя сцірты саломы, якія пад восень з'яўляюцца на абшарах калгасных палёў, ля дарог, на ўзлессі, бліжэй да вёсак і пасёлкаў. Хаця класічныя, калі можна так сказаць, сцірты саломы пакрысе ўжо сыходзяць у мінулае. Дзякуючы новым тэхналогіям уборкі збожжавых нашы палі застаўлены саламянымі пакамі і бухтамі, перавязанымі моцным шпагатам, празрыстай сеткай ці белым цэлафанам, што выглядае зусім ужо непрывычна, ненатуральна і нават брыдка і не мае нічога агульнага з супакойваючым вока восеньскім пейзажам. А вось у гэтых мясцінах яшчэ можна ўбачыць звычайныя сцірты. Вялікія даўгія збудаванні з вялікай колькасці жоўтай саломы, якія нагадваюць... Але не будзем забягаць наперад. Перакажу так, як пачуў.

...Пасля «гарачай» уборачнай пары абшары палёў супакоіліся і заціхлі. Быццам супакоіўся і заціх сам час. Сцірты саломы, якія застылі на палях, нагадваюць вялікіх лахматых залатых вусеняў. Быццам стаміўшыся пасля доўгай цяжкай дарогі, яны застылі, замёрлі там, дзе іх застаў гэты самы заціхлы час. Усё гэта здарылася якраз тады, калі ім гэта было патрэбна, употай ад чалавечага вока, па волі невядомай, неразгаданай сілы. Менавіта тады, калі было неабходна, каб пачаўся новы этап у вечным развіцці. І нават не іх саміх, гэтых залатых вусеняў-сціртаў, а зусім іншых незвычайных істот, якія з'явяцца са сціртаў праз некаторы час, час зачацця, фармавання і сталення. А будзе гэты час халодным і цёмным — час доўгай зімы. І трэба будзе намагчыся і сабраць сілы, зберагчы цяпло, зберагчы энергію сонца для новага жыцця гэтых міфічных істот. Прыйдзе вясна, цяпло і святло, многа цяпла і святла. І лопнуць гэтыя шэрыя струпы пацямнелых вусеняў-сціртаў, і адваліцца непатрэбнае шалупінне, і з'явяцца вялікія-вялікія прыгожыя істоты з непаўторнымі ўзорамі на незвычайных крылах, з чароўнымі спевамі ветру ў гэтых крылах. Істоты, падобныя ці то на матылькоў, ці то на анёлаў.

Дзякуючы новым тэхналогіям уборкі збожжавых нашы палі застаўлены саламянымі пакамі і бухтамі, перавязанымі моцным шпагатам, празрыстай сеткай ці белым цэлафанам, што выглядае зусім ужо непрывычна, ненатуральна і нават брыдка

Многім людзям, распавядае легенда, шэнціла ўбачыць гэтае нараджэнне, пераўтварэнне, гэтую неймаверна прыгожую з'яву. Але гэта было вельмі даўно. Калі ж перастала адбывацца чароўная з'ява, ужо ніхто не раскажа. Толькі ў памяці пакаленняў захавалася гэтая легенда ці казка і... сцірты, якія, як заўсёды, «будаваліся» ў канцы летняй гарачыні.

Вось і на гэты раз адбываецца ўсё, як заўсёды. З жывёльных двароў ад ледзьве заўважных сярод снегу вёсак рухаецца доўгая чарада страшна рыпучых саней. Ад мужыкоў у чырвоных, чорных, белых кажухах за вярсту нясе гарэлкай і тытунём. Коні пахнуць стойлам і сенам. І гэты абоз, падобны да даўгой старой змяі, рухаецца да сціртаў. І пачынаецца звычайная праца. Вострыя бліскучыя вілы з размахам упіваюцца ў бакі сціртаў, адрываюць шматы цёплай масы. Яна капамі валіцца на сані і вязецца ў даўгія цёмныя пабудовы, поўныя рагатых жывёл, дзе кідаецца ім пад ногі і праз некаторы час пераўтвараецца ў гной.

— А што сцірты, якія застаюцца на полі да вясны? — задаю я каверзнае пытанне. — Што з імі адбываецца, і чаму не з'яўляюцца з іх...

— А ці ведаеш ты, добры чалавек, — перарывае мяне апавядальнік, — што не з кожнага яйка на свет божы кураня з'яўляецца?

І мне раптам страшна захацелася, каб з кожнага...

Імгненна знікае за невялікімі пагоркамі вёсачка. За акном аўтамабіля праплываюць толькі што ўбраныя палі, на якіх дзе-нідзе застылі сцірты саломы, якія цяпер ужо мне здаюцца вялікімі вусенямі.

Сын мастака

— Вось пачакай хвіліначку, трохі чысцей апрануся, ды да суседкі маёй зойдзем. Яна табе, як ёсць, усё чыста распавядзе. У яе гэта надта ж добра атрымліваецца.

І вось мы ідзём з цёткай Маняй, з якой я толькі што пазнаёміўся, у суседні двор. А там — аладкі з чарніцамі, малако ў шклянках ды новая гісторыя ад суседкі цёткі Мані — яе добрай сяброўкі дзяцінства цёткі Настачкі, якая пачынае прыкладна так:

— Гаспадыня мясцовай сядзібы — ужо немаладая ўдава — пабудавала невялікую каменную капліцу побач са сваім маёнткам, на ўтульнай цяністай паляне ў старым парку, закладзеным яшчэ яе дзедам. Для роспісу капліцы яна запрасіла мясцовага мастака-самавука. Майстар з радасцю згадзіўся, тым больш што ў яго ўжо быў вопыт падобнай працы: ён распісваў драўляны храм у сваёй роднай вёсцы, што знаходзілася недалёка ад сядзібы.

У мастака было трое сыноў, малодшы з якіх таксама прыахвоціўся да малявання. На свой узрост у хлопчыка няблага атрымлівалася, таму бацька калі-некалі браў яго на працу як чаляднікa.

Даведаўшыся, што гаспадыня сядзібы бацьку працу прапанавала, пачаў хлопчык прасіцца яму дапамагчы. Перад тым, як дазволіць, бацька распавёў пра просьбу сына заказчыцы. Асцярожная пані адмовіла мастаку, бо лічыла, што праца будзе даволі складанай і адказнай, і яна не можа даверыць яе юнаму хлопчыку.

Што зробіш — такія былі ўмовы. Мастак перадаў сыну волю пані і, атрымаўшы спачатку частку грошай, узяўся распісваць капліцу.

А што ж наш юны герой? Ён, канешне, засмуціўся адмовай і вырашыў дзейнічаць наступным чынам. Бацька працаваў знутры капліцы і заўсёды ўдзень, хлопец жа ў сваю чаргу ўпотай пачаў распісваць нішу алтарнай сцяны звонку будынка. Працаваў ён па начах, бо баяўся, што гаспадыня сядзібы даведаецца, што ён не паслухаў яе забароны, і пазбавіць бацьку працы. А каб днём не ўбачылі яго працу, ён зрабіў драўляны шчыт у памер нішы і размаляваў яго пад камень сцяны капліцы. Калі пад раніцу хлопчык сыходзіў дадому, ён вешаў шчыт на месца, і ніхто не мог разгледзець ці нават западозрыць, што хаваецца пад гэтым драўляным «пакрывалам». Малады мастак заўсёды працаваў без свечкі ці ліхтара. Ён працаваў толькі тады, калі свяціў месяц, толькі калі месячнае святло дапамагала яму.

Гаспадыня сядзібы звярнулася з гэтай працай да мастака ў сярэдзіне восені. Хутка наступілі доўгія халодныя ночы, першыя замаразкі. Хлопчык хутка павінен быў скончыць свой роспіс, але ён моцна прастудзіўся і захварэў. З кожным днём маленькаму творцу станавілася горш і горш, а калі злёг канчаткова — адважыўся адкрыць бацькам сваю тайну.

Бацька ў сваю чаргу пераказаў гаспадыні аповед сына. Яны адразу ж знялі шчыт і ўбачылі амаль што закончаны цудоўны роспіс з выявай Збавіцеля.

А хлопчык згасаў на вачах. Марудзіць не было калі, і гаспадыня маёнтка, выдзеліўшы сваю карэту з рамізнікам, загадала адвезці юнае дараванне ў Вільню.

Хлопчыка выратавалі, і ён застаўся вучыцца ў мясцовай мастацкай школе на грошы, якія ўвесь час высылала яго выратавальніца.

Згубіліся сляды далейшага лёсу гэтага юнага мастака. Даўно няма ў жывых добрай пані, раз'ехаліся па свеце яе нашчадкі. Сама сядзіба і большасць гаспадарчых пабудоў моцна пацярпелі ад часу і людзей. Але роспіс на алтарнай сцяне маленькай капліцы можна ўбачыць і сёння. І сёння Збавіцель глядзіць нам услед з надзеяй і любоўю.

— Слухай, — казалі кабеты ў канцы нашай размовы. — Калі ты пра ўсё напішаш і гэта надрукуюць, можа так здарыцца, што недзе далёка родныя таго хлопчыка-мастака прачытаюць ды... але ж якое... яны, мабыць, вельмі далёка, а мо нават і ў жывых іх няма. А мо... Вельмі ж хочацца верыць...

Пераклад з рускай Кацярыны Балаш.
Фота аўтара

Вершатварэнне між Палтаваю і Полацкам

Раздумваючы над пачаткам рэцэнзіі на зборнік выбранага Іны Снарскай «Вогнепаклонніца», які выйшаў у Бібліятэчцы часопіса «Дзеяслоў», я ўспомніў пра тое, што год таму прачытаў і нават адрэцэнзаваў перакладзены на беларускую мову раман украінскага пісьменніка Уладзіміра Даніленкі «Клетка для івалгі».

Галоўная гераіня рамана — самабытная і даравітая спявачка з правінцыі — у нечым вельмі блізкая да вобраза паэткі з Беларусі, якая цяпер жыве ў Палтаве са сваім натуральным голасам, якім яе адарыла Прырода для спявадання перад людзьмі і светам. Я, бадай, насмелюся прывесці некаторыя фрагменты са згаданага твора, якія характарызуюць яго гераіню і, на мой погляд, маглі б пэўным чынам праецыравацца і на паэтку Іну Снарскую: «Мне падалося, што яна ў гэты час ператварылася ў звар'яцелага салаўя, які так азартна спявае, што не можа спыніцца. Яе голас выцёхкваў, пераліваўся, узлятаў угору, падаў, і, як у клетцы, біўся (...) і напаўняў кожны закутак»; «Калі чалавеку дадзена спяваць, маляваць або пісаць, то ён павінен рабіць гэта, каб не звар'яцець і памерці. Закладзены ад прыроды творчы інстынкт прымушае чалавека яго развіваць, каб быць у гармоніі з сабой і светам».

Гэтае маё параўнанне, вядома, адноснае. І ўсё ж...

А я іду — і дрэвы вырастаюць,
І матылькі садзяцца на руку,
А гэта значыць, што мяне пазнаюць
На тым баку.
Адтуляцца нябёсы — брама сэрца,
На могілках загояцца крыжы.
Там, дзе любоў, — няма тугі і смерці.

Цяпер для тых, хто не ведае Іны Снарскай, дадам колькі яе біяграфічных штрыхоў. Бо да ўсяго ёсць што сказаць. Нарадзілася яна ў старажытным Полацку. Тут жа, непадалёк, скончыла Наваполацкі політэхнічны інстытут і нядоўгі час працавала інжынерам-будаўніком у Маладзечне. Аднак неўзабаве выйшла замуж за ўкраінца і пераехала на пастаяннае месца жыхарства ў блізкагалосую з родным Полацкам Палтаву. Маючы творчую натуру, паступова схілілася да журналістыкі, скончыўшы філфак мясцовага педінстытута.

Пры ўсім пры тым паэтка актыўна друкавалася ў беларускіх літаратурных выданнях і сяды-тады выдавала зборнікі сваіх вершаў. У меншай меры, але выступала яна і ва ўкраінскім рэспубліканскім друку. На сённяшні час Іна Снарская з'яўляецца аўтарам васьмі паэтычных кніг: «Пацеркі», «Пачакай, мая птушка...», «Лясная панна», «Кветка гарынь», «Две зямлі — две долі», «Верасовыя песні зары», «Ад сэрца да сэрца — дарога...» і гэтай, пакуль апошняй, «Вогнепаклонніца», якая з'яўляецца своеасаблівым выбраным з усіх яе папярэдніх, праўда, з невялікім дадаткам новых вершаў. Паэтка — сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў і Нацыянальных саюзаў пісьменнікаў і журналістаў Украіны. Як бачым, жыццяпіс Іны Снарскай багаты на геаграфію і даволі важкі ў творчым плёне.

І наталяй світанкам да краёў,
Ад родных берагоў і да заморскіх,
Да ўсіх маіх сцяблін і каранёў
У Полацку і на абшарах Ворсклы.

Мне на Палтаве чуюцца званы
Сабораў менскіх. Сэрца адзавецца
На мове вершаў сонечна-зямных.
Ты іх пачуеш. Толькі ты і вецер.

Вядома, што для беларускамоўнага творцы разлучэнне з Айчынай, няхай і не такое далёкае, як па адлегласці, так і па духоўнай блізкасці, патрабавала затраты немалых духоўных высілкаў і некаторых ахвяраванняў на ўзроўні бытавых і грамадскіх паводзін. Тое часам прачытваецца ў вершах наўпрост ці ў прыхаваных падтэкстах:

А Радзіма кожнаму сілы дае —
Аб каменне не біць калені.
Дарога вучыла мяне сталець
Памяццю пакаленняў.
Нябыту кажа дарога: «Не!»
А я прарастаю галінамі
Ад каранёў, што жывілі мяне
І на зямлі пакінулі.

Амаль у кожным вершы адчуваецца, што ў паэткі вельмі моцная прывязанасць да роднай зямлі. Нібыта яе кроўная пупавіна так і засталася не адрэзанай і па-ранейшаму трывала звязвае яе фізічныя і духоўныя повязі з Беларуссю.

І толькі значна пазней, абжыўшыся, агледзеўшыся і паразумеўшыся з блізкім славянскім светам, паэтка змушана змірыцца са сваім жыццёвым выракам, каб шукаць лад і гармонію ў стасунках з пароднёным і кроўным:

Адна зямля падставіла рукі,
Каб не ўпала на дол.
....
Другая зямля ратавала слова,
Дзе вусны агнём пякло.
....
Выткалі мне дзве зямлі дзве долі,
Дзве песні маіх.

Паэзія Іны Снарскай заснавая на хрысціянскіх традыцыях і яшчэ чуйным з мінулых часоў водгуллі паганскіх матываў. Нават прачытваецца, а дзе проста візуальна і пачуццёва прыадкрываецца-праглядваецца спаборная ўнутраная барацьба паміж імі, якая, што праўда, ніколі не прыводзіць да адкрытай варажнечы, а хутчэй да пэўных духоўных прызнанняў абодвума бакамі. Гэтыя акцэнты пранізваюць усю кніжку выбраных твораў паэткі, як беларускія класічныя ўзоры на нашых нацыянальных ручніках і вышыванках. Белыя, чырвоныя і, дзе-нідзе, чорныя, як нашая доля, колеры пануюць на снежна-завейных старонках пераважнай большыні яе вершаў.

Прынясем дары Стрыбогу.
Прошчу нам шукаць не трэба.
Сэрца ведае дарогу —
Лёнам, лёнам, небам, небам...

Не пакідаюць тэкстаў Іны Снарскай велічна ажыўленыя вобразы Прыроды, стыхіі свету і фальклорныя і традыцыйныя звычаі народа (легенды, прытчы, замовы, казачныя матывы і гістарычныя алюзіі). Вельмі паэтычна, затоена-ўзнёсла гэта выказана ў вершы «Тройца», які хочацца працытаваць цалкам:

У хаце пахне зёлкамі,
І чабаром, і мятаю.
Душа далоняй волкаю
Фіранку неба кратае.
І дождж ідзе, і поўніцца
Вядро, як поўня боская.
На ганку Багародзіца
Памыла ногі босыя.
У хаце пахне мятаю,
І печ павольна дыхае.
Прыснілася так свята мне
Зялёнае і ціхае.

Майстэрства вершаскладання палягае ў творчасці Іны Снарскай найперш у аўтарскай душэўнасці, абвостранай пачуццёвасці і эмацыянальнасці, разняволенасці ў маўленні і музычнай алітэрацыйнасці, мройлівасці, а яшчэ падтэкставымі подступамі да прадчуванняў і прароцтваў, месцамі вельмі ўдалымі спробамі слоўнага чарадзейства, набліжанасцю да фальклорнай вобразнасці і вуснага малітоўнага маўлення-літання... Во якая задоўжаная, выказаная на адным дыханні, характарыстыка паэтычнай кухні паэткі...

Мне словы зычыць вешчае пяро
Бязлітасна, адчайна і пакутна.
Крумкач прыладзіць правае крыло,
А левае да сэрца ўжо прыкута.

Адкладаліся ў маёй памяці і найбольш часта ўжываныя словы, хоць сам слоўнікавы запас не надта каб аб'ёмны: неба, сонца, вецер, зямля, крылы, зара, кроў, агонь, лес, трава, кветкі, вечар, вечнасць, воля, воўк, снег... Не надта каб хацелася прыпыняцца на негатыве, аднак абыйсці яго, нібыта не заўважыўшы, не выпадае. Вершы паэткі балансуюць на мяжы ўзлёту і падзення. Праследжваецца слабы мысленчы пасыл, што робіць занадта празрыстым ідэйную скіраванасць вершаў, нярэдка ўзнікае дысгармонія пачуцця і думкі, робіцца заўважнай метафарычная мітуслівасць, неўладкаванасць (несастыкаванасць і некіраванасць) сюжэтнай лініі (у аркестраванасці тэкста адчувальная адсутнасць дырыжорскай рукі аўтара), шмат залішне аддаленых рыфмаў і рытмічных перападаў — і ўсё гэта праз празмерную разняволенасць і адыход ад пэўных (абраных) формаў вершаскладання. Іншым разам такая натуральнасць голасу і стану душы спараджае выдатныя мастацкія вобразы і цэльныя вершы, але ў некаторых выпадках, дзе ў вершах парушаецца мастацкая гармонія, губляецца-заблытваецца цэльнасць думкі, знікае вобразная стройнасць твора ўвогуле... Дзеля прыкладу:

Млела, лілося дарогамі дзіва,
Дзе дыванамі зара.
Рукі раскінула велічна зліва
Злева ад сэрца, ў барах.

Там-сям не абышлося без славянскага трохмоўя (беларуска-руска-ўкраінскіх словаўтварэнняў, у такім кантэксце як бы й дапушчальных). Спадзеючыся на паразуменне і адэкватнае ўспрыманне аўтарам гэтых маіх заўваг, усё ж закруглюся такімі вось аўтарскімі радкамі (з помным класічным ахматаўскім зачынам):

Я звяроў вучыла размаўляць.
Я людзей прасіла спачуваць...

Асобна трэба вылучыць два найбольш буйныя творы, да ўсяго адметныя і ўдалыя. Гэта верш «Карані», пра забітых у 1937 годзе сталіністамі дзеда паэткі Іосіфа і яго роднага брата Клаўдзія. Сямейная, родавая трагедыя, якая адкладася балючай памяццю ў нашчадках. У заключных радках паэтка піша, што

На вастрыі адвагі
І сонечных сумётаў
Гараць жывыя душы
Тых, хто вучыў нас лётаць.

Вярнуўшыся да блізкага, кроўнага, Іна Снарская адыходзіць яшчэ далей, паглыбляючыся ў нашае далёкае гістарычнае мінулае. Яна піша паэму «Рагнеда». Хто толькі з нашых паэтаў не браўся за мастацкае ўвасабленне гэтага вядомага вобраза-сімвала?! Удача твора праявілася ў прыроднай прастаце і зямной жаноцкасці гераіні твора, яе нацыянальнай самабытнасці. Хіба можна чытаць без душэўнага надрыву і фізічнага болю наступныя строфы фінальных сцэн паэмы:

Княжа мой, пакладзі ў труну
Васілёчкі з палёў радзімых,
І свяшчэнную даўніну,
І гаротны погляд Радзімы.
Абдымі мяне, неба, мацней.
Дзе кайданы хароняць песні,
Прыгадайце, людзі, мяне,
Калі я аднойчы ўваскрэсну.

Як бы праецыруючы тую гістарычную трагедыю на сённяшні час, паэтка пасля напіша ў адным сваім вершы:

Там моляцца за нас,
а мы за іх старэем,
А мы за іх ідзем да берагоў душы,
І для сваіх дзяцей мы
сталі ўжо карэннем,
Трымаем на плячах
зялёны звон вяршынь.

Выдатныя, высокія словы. І пры тым не рытарычныя. Паэтцы вершы нават тады, калі яна на пранізлівай ноце хвалявання спавядаецца ў сваіх творчых удачах і праліках. Хто з нас без граху? Іна Снарская прагне паэтычнай дасканаласці, пераскокваючы па хісткіх і колкіх рыфмах, як па вострых каменных рыфах сярмяжнай праўды, намагаючыся дасягнуць цвёрдай выспы той мастацкай праявы, з вышыні якой ужо не страшна будзе зірнуць уніз...

Такім паэтам шмат што прабачаеш. Бо ў глыбіні іх вершаў адчуваеш існае, сапраўднае стварэнне дзіва, якое зрэдзьчасу здараецца, і ты разумееш, што такое даецца толькі адораным. У гэта верыш, гэтага чакаеш... Пакуль аднойчы нехта не скажа:

Навучыла быць прыгожай
І глядзець за далягляд.
У маёй далоні можа
Зацвісці бацькоўскі сад.

І ты вусцішна завіснеш над кніжнай старонкай. Гэта і ёсць паэзія. Шкада, што здараецца яна ў нашым жыцці ўсё радзей. У кніжках — таксама.

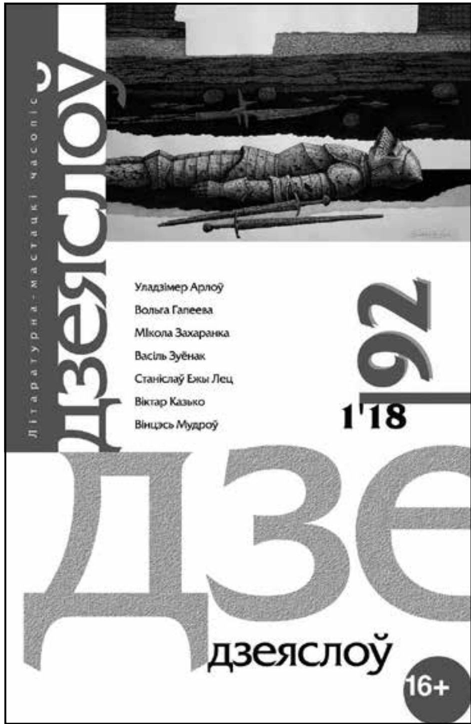
Леанід Галубовіч

Напярэдадні «Сезона пралесак»

Адкрыццё новага літаратурнага года выдалася вельмі яркім і насычаным як на кніжныя выданні, так і на літаратурныя публічныя імпрэзы.

Знайбольш адметнага — гэта шматлюдны фестываль паэзіі «Вершы на асфальце» і ўручэнне першай прэміі імя Міхася Стральцова, прысуджанай паэту Алегу Мінкіну. Не забудзем і пра «дзеяслоўную» штогадовую прэмію «Залаты апостраф». Гэтым разам ёю ўзнагародзілі паэта Анатоля Брусевіча і празаіка Андрэя Федарэнку. За лепшы дэбют адзначана Марына Булатоўская. А спецыяльнай прэміяй за значны ўнёсак у развіццё сучаснай беларускай літаратуры ўганараваны Алесь Разанаў.

Выйшаў і новы нумар «Дзеяслова» за 2018 год. Я прачытаў яго адным з першых і звярну вашу ўвагу на самае адметнае.

Новая нізка вершаў Васіля Зуёнка «Ты сам сабе і шлях і абарона» (чытаючы назоў падборкі, аматарам паэзіі наўрад ці ўдасца пазбегнуць міжвольнай асацыяцыі з творчасцю А. Разанава) падаецца жывой, цёплай і ўзроства-мудрай, з добрай іранічнай усмешкай на вуснах. У яго вершах абсалютна няма павучання альбо маралізатарства, а тым больш енку і хваравітай скрухі. Вершы прыемна чытаць і сёе-тое для сябе адцемліваць:

І гэта кожны знае па сабе.
Паэзія — у кожнага ў планідзе:
З адным у злагадзе, з другім у барацьбе
Жыццё тварыць — інакш яна не прыйдзе.
І ў гэтым сэнс — і для сябе й для свету:
Рабіць — і прыгажосці слугаваць.
Жыве паэзія — і не крычыць аб гэтым,
А слугаваць — як з Богам размаўляць.

Душэўна расчуліла мяне настальгічна-крэўная проза Міколы Захаранкі. Вельмі шкада, што ён выступае ў друку неяк спарадычна, час ад часу, — то з вершамі, то з п'есамі, то з прозай, то па-руску, то па-беларуску, тым самым як бы рассыпаючыся на мастацка-іскрыстыя аскепкі, але пры гэтым адзінацэльна і гарманічна не складваючыся ў пазнавальна-пэўную творчую асобу. Выразную і выбітную для чытача і для нашай самнамбулічнай крытыкі. А талент жа ў Міколы — дай Бог кожнаму. Прачытаўшы яго даволі аб'ёмнае апавяданне «Дзе ноч агорне, хай там разбудзяць», я нібыта сам пабываў на бацькаўшчыне, усцешаны і сагрэты пачуццямі маладосці і той вінаватай трывогі і задоўжанасці перад сваім мінулым… Беларусы — гэта людзі, якія мала-паціху апошнім часам губляюць сваю нацыянальную родавую прывязанасць да гістарычных каранёў і ўсё больш напамінаюць людзей, жыватворныя душы якіх высушылі разам з іх крэўнымі балотамі, вытруцілі калектыўным бальшавіцкім ладам, горкаю гарэлкаю і анкалагічным чарнобылем… Але балючая чэпкая памяць усё ж раз-пораз упарта вяртае іх на «свой пачэсны кут».

Чарговая балада Уладзімера Арлова «Вуліца Саламеі», як і папярэдняя, густа насычана гістарычным часам і асацыятыўным асобасным спектрам (неўміручымі імёнамі). Метафарычна вандруючы па львоўскіх кавярнях, аўтар міжвольна пераўвасабляецца ў іншых герояў, апынаючыся ў даўнім часе і дзіўных сітуацыях. Аднак нязменна адно — заўсёды і паўсюль ён імкнецца за сваім творчым духам, надаючы высакароднасці зямному гістарычнаму часу. Ён атачае чытача хмельна-эратычным трызненнем, прасцей кажучы, уводзіць яго ў своеасаблівы мройна-мастацкі транс:

уранні кава
венскі штрудэль
о незабыўная нотка цынамону!
магчыма келіх аўстрыйскага
Аўслезе альбо Мускат Сільванер
можна ў ложак
пагатоў вакол усе свае
геніяльнае трансільванскае вуха
Стэфана Баторыя
Барбара Радзівіл
мармур і пазалота
грудзі трэцяга памеру
бяссоныя вусы Пане Каханку…

Земляка Арлова, палачаніна Вінцэся Мудрова, як заўжды, чытаць займальна і свярбліва-ўсцешна (аповед «Зарок»): выдатная самавітая мова, не абцяжараны стыль ды гумарная, блізкая да фельетоннай, сюжэтная аўра зацягваюць цябе і трымаюць да самага нечаканага канца аповеда, дзе ўсё апаступелае гарыць ясным агнём… І шкада, вядома, не згарэлага, нават не попелу яго, а таго, як пісаў Цютчаў, кароткага вогненнага святла (ды хоць бы й водсвету толькі), што неўзабаве зноў зацягнецца задушным моракам і змрокам ужо звычнага беларускага жыцця:

— Ці бачыла пазіцынера? — пытаецца Мамоніха.

— Не яшчэ. Людзі кажуць — прыстойны чалавек,– маці налівае ваду ў чыгунок. — Кніжкі чытае.

— Як жа… прыстойны… На «хімію», мая дарагая, прыстойных не выпраўляюць. Невядома яшчэ — якія ён там кніжкі чытае. Можа, тыя, дзе пішуць, як людзей рэзаць ці як хаты паліць…

Я намагаўся ўжыцца ў вершы Вольгі Гапеевай, але гэта давалася няпроста, бо нешта недзе раз-пораз вытыркалася…

і хочацца тады птушкам
забыцца на мову людзей
маўчаць і чакаць на паэтку
бо ў кожнага паэта
ёсць свая птушка
крумкач, голуб, кірля,
бывае яшчэ сарока
хаця сярод птушак бытуе павер'е
быццам у кожнай птушкі
ёсць свой паэт
ці паэтка…

Друкуецца ўрывак з рамана «Сезон пралесак» Анатоля Разановіча. Не скажу, каб мяне надта ўразіла гэтая рэч. Надта ж спрошчаны, нярэдка амаль вучнёўска-прымітыўны тэкст як для мастацкай прозы, асабліва на зачыне, дзе ўсё адбываецца як у фэнтэзі, хоць аказваецца, гэта што ні на ёсць самы сапраўдны рэалізм. Усе сюжэтныя хаатычныя дзеі як бы адбываюцца па кантралюемай хэнці аўтарскіх пальцаў на клавіятуры кампутара…Хоць ідэя рамана, якая паступова нармалізуецца і вымалёўваецца, якраз вельмі глыбокая і важная як для сацыяльнага, так для нацыянальнага самавызначэння асобных людзей і іх (сучаснай нам) эпохі. Захаванне чысціні прыроды і чалавечай маральнасці. І ўсё ж метады гэтай высакароднай ідэі выразна і вобразна дарэшты не выкрэсліваюцца на мастацка-літаратурным узроўні. Прынамсі не заўсёды і не паўсюль. Аднак нельга адпрэчваць, што цалкам выдрукаваны раман будзе мець больш выштукаваны і завершаны выгляд.

Простыя, як чалавечае жыццё, вершы берасцейца Міколы Аляхновіча прагнуць узлёту і вышыні. Цяжка сказаць, што іх стрымлівае. Хутчэй за ўсё, сама натура паэта, характарыстыка якой і адпавядае яго творчым пошукам і не выходзіць за падсвядома акрэсленыя ім межы. Аднак прарывы і нечаканкі здараюцца:

паэзіі
цяжка прабіцца
у салон
ці тралейбуса
ці якога буса…
а трапіць —
штрафуючы бязбожна
за безбілетны праезд.

«Пуцькаўскія аповеды» Дзмітрыя Падбярэзскага па жанру і стылістыцы нечым падобныя да згаданага вышэй аповеду В. Мудрова, аднак не настолькі выкшталцоныя па ідэйнай глыбіні і мастацкім узроўні. На маю думку, яны блізкія да гумарэсак са сваім жартаўліва-сцёбным поглядам на наша сучаснае правінцыйнае жыццё. А «Выбары ў Пуцькаве» — выдатная «люстрацыя» нашых электаральных вымаганняў цягам больш як двух дзясяткаў гадоў…

Лірыка Вікі Трэнас набывае ўсё большую псіхалагічную трываласць і пачуццёва-мудрую глыбіню мастацкага зместу. Натхненне ўжо не носіць паэтку беспрытульна, як ліст парыўным ветрам, між небам і зямлёй. Айчыннае прыцягненне адорвае яе сваім, хоць і цвёрдым, але пэўным зямным грунтам.

Ты чытаеш гекзаметры
ў рытме хваляў марскіх
гучна, голасна, ледзь не крычыш
у сябе ўнутры,
і калі не адмовяць пачуцці,
зрок і слых,
ты не здолееш захлынуцца
ў сваім віры.
У замкнёнага кола ў нутры
схаваны вуглы,
у засмяглай рэчкі ў нутры —
бяздонная глыб.

Даволі цікавы і арыгінальны паэт і перакладчык Алесь Емяльянаў-Шыловіч. Яго цёплая, пяшчотная сямейная лірыка ўзрушае чытацкае сэрца незаўважнымі лірычна пераніцаванымі драбніцамі жыцця. І ўсё ж хочацца зрабіць яму адну істотную заўвагу. У кожнага паэта ёсць адчуванне, што калі ён пачыпае пісаць не надта ўдалыя вершы, то хочацца, каб яны былі апошнімі. З гэтым нельга не пагадзіцца. Але цяжка пагадзіцца з тым, што паэтычнае какецтва горш, чым вершаванае маралізатарства. Апошняга, па магчымасці, таксама трэба пазбягаць. Асабліва ў паэзіі.

Адзін ужо напісаў развітальны
зборнік
які так і называўся апошнія вершы
а пасля праз тузін гадоў
выдаў кніжку чаго б вы падумалі
ну канечне ж вершаў!
....
другі сказаў што
пасля сарака паэт не паэт
але вось ужо дваццаць гадоў
друкуе свае паслясаракі
....
але какецтва не робіць
паэта паэтам
паэт не гаворыць пра гэта
і не ведае які верш
будзе апошнім

Шчырае, цнатлівае і ў нечым наіўнае — адпаведна стылю — апавяданне Алеся Гібок-Гібкоўскага «Лідачка». Пра першае дзіцячае закаханне, якое суправаджае чалавека ўсё жыццё. І яму было б добрым месца, скажам, у школьнай хрэстаматыі для пазакласнага чытання.

Кара́лі кароткіх вершаваных строф «зацеміў» паэт Андрэй Козел з Нясвіжа. Здараюцца сярод іх і лірыка-філасофскія перлінкі, але не абышлося і без шараговых рытмізаваных надумак… Таму агульнае ўражанне ад прачытання крытычна-пазітыўнае. Хіба гэта не паэзія:

Хоча дзяліцца
сваім хараством
першая маланка
вясною.

У рубрыцы «Дэбют» надта ж зацягнуты і цьмяна-туманны расповед Аляксандры Дзмітранок «Справа прынцыпу». Марудная перастрахоўліванне псіхалагічных намаганняў аўтара «на пустым месцы», якое некаму трэба заняць… Увогуле арыгінальна, але форма і стыль правісаюць ад недагружанасці сюжэта.

Раздзел перакладаў багаты на цікавыя імёны, а галоўнае, на выбітныя высокамастацкія творы. З рускай — аповед беларускага японца Вячаслава Казакевіча (Вера Лойка) «Па клетках казачнай краіны», з польскай — фрашкі Станіслава Ежы Ленца (Андрэй Хадановіч), з нарвежскай — міні-аповеды Ары Бэна (Лідзія Ёхансэн).

Шмат прыцягальных матэрыялаў літаратуразнаўчых і публіцыстычных — гэта эсэ Васіля Жуковіча «Сузор'я сусветнага зоркі» (пра Янку Купалу, Тараса Шаўчэнку і Адама Міцкевіча), Міхася Карпечанкі (пра жыццёвы і творчы лёс Міколы Цэлеша), «Незваротнае» Віктара Казько (пра ўласна пісьменніцкую і нашу агульную беларускую маўклівасць і не толькі). Друкуецца праца, успамінаў вядомага нашага бібліёграфа Юліі Бібілы (1897–1974) пад назовам «…Прысвяціць сябе справе блізкай харошай!». Крытык Павел Абрамовіч піша пра «Дняпро як пра сістэмаўтваральную метафару ў рамане Уладзіміра Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім»». Тэкст называецца «Бо ён — Рака».

У рубрыцы «Кнігапіс» — рэцэнзія Наталлі Якавенкі на кнігу Леаніда Дранько-Майсюка «…Натуральны, як лінія небасхілу» (пра «заходніка» Максіма Танка). «Дзеяпіс» змяшчае анатацыі да новых кніг.

Асабіста я перакананы, што чытач не застанецца абыякавым ад знаёмства з чарговым нумарам часопіса «Дзеяслоў».

ЛеГал

Будзьма з «Дзеясловам»!

Працягваецца падпіска на незалежны літаратурна-мастацкі часопіс «Дзеяслоў».

Выпісаць яго можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі.

Індэкс для індывідуальных падпісчыкаў — 74813, для ведамаснай падпіскі — 748132.

Будзьма разам!

ПРЭМІІ

Прэмія імя Салжаніцына

Сталі вядомыя імёны лаўрэатаў літаратурнай прэміі імя Аляксандра Салжаніцына. У 100-гадовы юбілей з дня нараджэння пісьменніка ўзнагароду атрымалі два ілюстратары кніг.

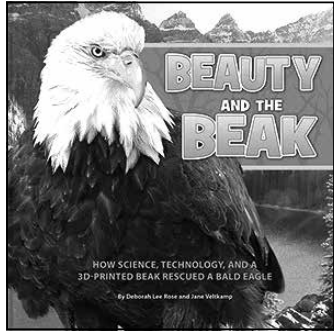
Сяргея Любаева прэміяй уганаравалі «за адданую любоў да літаратурнай класікі, за найбагацейшую выяўленчую мову, якая ператварае кнігу ў дызайнерскі шэдэўр», а Віктара Брытвіна ўзнагародзілі «за выдатныя па якасці і выразнасці ілюстрацыі да казак і міфаў народаў свету; за глыбокае і ўсхваляванае прачытанне рускай лагернай прозы поглядам мастака-графіка».

Гэтае рашэнне прыняло журы прэміі пад старшынствам прэзідэнта Рускага грамадскага фонда Наталлі Салжаніцынай, у якое ўвайшлі пісьменнік і журналіст Павел Басінскі, тэатразнаўца Барыс Любімаў, дырэктар Дома Рускага замежжа Віктар Масквін ды іншыя.

Цырымонія ўзнагароджання адбудзецца 26 красавіка ў Маскве, у Доме Рускага Замежжа імя Аляксандра Салжаніцына.

Прэмія «AAAS / Subaru Children's Science Book Prize»

Амерыканскай асацыяцыяй садзейнічання развіццю навукі — «AAAS» — і карпарацыяй «Subaru» абвешчаныя назвы кніг-пераможцаў прэміі на лепшую навуковую кнігу для юных чытачоў.

У ліку пераможцаў прэміі ў 2018 годзе — кніга для дзяцей малодшага ўзросту «Прыгажосць і дзюба: як навука, тэхналогія і 3D-раздрукоўка дзюбы выратавалі белага арла» Дэбары Лі Роўз і Джэйн Вельткамп (2017); для дзяцей сярэдняга ўзросту — «Жывёлы ў лічбах: кніга інфаграфікі жывёл» Стыва Джэнкінс (2016); для дзяцей старэйшага ўзросту — «Як прыручыць лісіцу (і стварыць сабаку): сібірская казка аб развіцці эвалюцыі» Лі Алана Дугаткіна і Людмілы Трут (2017) і «Гэтая кніга смярдзіць! Валавое смецце, гнілое смецце і навука аб смецці» Сары Васнер Флін (2017).

Прэміяльная праграма рэалізуецца ўжо на працягу 13 гадоў. Яе мэтай з'яўляецца заахвочванне на стварэнне і публікацыю якасных навуковых кніг для дзяцей, падлеткаў, моладзі, якія даваляюць чытачам сфармаваць больш глыбокае і поўнае ўяўленне аб розных сферах навукі.

Генеральны дырэктар Амерыканскай асацыяцыі садзейнічання развіццю навукі і выканаўчы выдавец часопіса «Science» Рашэм Холт адзначыў: «Нават у эпоху лічбавых тэхналогій фактычныя кнігі даюць акенца вачам дзіцяці, якога яно не магло б дасягнуць».

Прэмія Ізраіля

Пісьменнік Давід Гросман атрымаў Прэмію Ізраіля ў галіне літаратуры і паэзіі. Журы адзначыла, што Д. Гросман з'яўляецца адным з самых знакамітых, шануемых і любімых ізраільскіх пісьменнікаў у свеце, і назвала яго «адным з самых глыбокіх, кранальных і ўплывовых галасоў ізраільскай літаратуры».

У 2015 годзе Д. Гросман і яшчэ некалькі ізраільскіх пісьменнікаў знялі свае кандыдатуры на атрыманне Прэміі Ізраіля, калі канцылярыя кіраўніка ўрада ўмяшалася ў працу камісіі, выключыўшы з яе прафесараў Аўнер Хольцмана і Арыэля Хіршфельдам.

У мінулым годзе Д. Гросман з раманам «Зайшоў неяк конь у бар» ганараваўся міжнароднай літаратурнай Букераўскай прэміяй («The Man Booker International Prize») за лепшы раман, перакладзены на ангельскую мову. Пісьменнік стаў першым ізраільцянінам, які атрымаў гэтую прэстыжную прэмію ў галіне літаратуры.

Давід Гросман — аўтар бэстсэлераў мастацкай літаратуры, навукова-папулярнай і дзіцячай літаратуры, яго творы перакладзены на 36 моў. Ён быў уганараваны шматлікімі міжнароднымі узнагародамі, у тым ліку французскай «Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres», нямецкай «the Buxtehuder Bulle», рымскай «Premio per la Pace e l'Azione Umanitaria», Франкфурцкай прэміяй міру ды ізраільскай «Emet Prize».

Ліст Эрдагану ад 38 нобелеўскіх лаўрэатаў

3 сакавіка ва ўсім свеце адзначаўся Дзень пісьменніка.

Прафесійнае свята літаратараў было заснавана Міжнародным ПЭН-клубам у 1986 годзе. Яго мэтай з'яўляецца супрацьстаянне ціску на прэсу і абарона свабоды слова.

У гэты дзень сёлета быў апублікаваны адкрыты ліст прэзідэнту Турцыі Эрдагану ад 38 нобелеўскіх лаўрэатаў-літаратараў у сувязі з пажыццёвым зняволеннем турэцкіх журналістаў. У сярэдзіне лютага турэцкі суд вынес рашэнне аб пажыццёвым зняволенні пад варту турэцкіх журналістаў, абвінавачаных у спробе ваеннага перавароту.

Дакумент пачынаецца так: «Паважаны прэзідэнт Эрдаган, мы хацелі б звярнуць вашу ўвагу на шкоду, нанесеную Турэцкай Рэспубліцы, яе рэпутацыі, годнасці і дабрабыту яе грамадзян, нанесеную вядучымі органамі ўлады па свабодзе выказвання думак. Лічым незаконным затрыманне і неправамернае асуджэнне пісьменнікаў і мысляроў».

У лісце адзначана, што пакуль Турцыя не вызваліць затрыманых пісьменнікаў і не вернецца да вяршэнства закона, яна не можа прэтэндаваць на сяброўства ў вольным свеце.

Заканчваецца ліст так: «Рашэнне суда, якi асуджае журналістаў, каб пагоршыць жыццё ў турме за іх працу, не прадставіўшы істотных доказаў іх удзелу ў спробе дзяржаўнага перавароту ці забеспячэння справядлівага судовага разбору, крытычна пагражае журналістыцы і свабодзе выказвання, свабодзе СМІ ў Турцыі».

Сярод тых, хто падпісаў гэты ліст, такія вядомыя аўтары, як Марыё Варгас Льёса, Элфрыдэ Елінэк, Святлана Алексіевіч, Кадзуо Ісігура, Дж. Робін Уорэн і многія іншыя.

Міжнародны кніжны кірмаш у Мексіцы

У мексіканскім штаце Юкатан у Мерыда з 10 па 18 сакавіка прайшоў VII Міжнародны кніжны кірмаш.

У праграме былі лекцыі, майстар-класы, прэзентацыі адукацыйных праграм і выступленні творчых калектываў.

Міжнародны кніжны кірмаш адбыўся ў выставачным цэнтры «XXI стагоддзе» і Музеі свету майя ў горадзе Мерыда. Па словах кіраўніка аргкамітэта кірмашу Радольфа Кобаса Аргуэльё, адной з асноўных тэм мерапрыемства было вывучэнне спадчыны майя.

Адной з найважнейшых падзей кірмашу стала адкрыццё ў Мерыдзе помніка савецкаму гісторыку, этнографу і лінгвісту Юрыю Кноразаву, які ў 1952 годзе здолеў дэшыфраваць пісьменнасць майя як складовае фанетычнае пісьмо, калі знак перадае адзін склад. Ім быў створаны метад дэшыфроўкі старажытных сістэм пісьмовасці (ці метад пазіцыйнай статыстыкі), калі па ліку знакаў становіцца зразумела, якой сістэме яны могуць адпавядаць.

Экранізацыя паэмы Кінга

Паводле паведамлення выдання «Deadline», экранізацыяй вершаванага твора Стывена Кінга «Храм з костак» зоймецца рэжысёр «Атрада самагубцаў» Дэвід Эйр.

Прадзюсавець тэлесерыял «узяўся» Крыс Лонг, які быў выканаўчым прадзюсарам выдатнай адаптацыі бэстсэлера Кінга для сеткі «Audience» серыяла «Mr. Mercedes». Кінастудыяй праекта стала «Cedar Park Entertainment», прадзюсарская кампанія Дэвіда Эйра і Крыса Лонга. Аднак дату выхаду на экраны, а таксама акцёрскі склад серыяла пакуль не называюць.

Апавядальная паэма «Храм з костак» напісаная «каралём жахаў» яшчэ ў 1960-х гадах, але ўбачыла свет яна значна пазней. У 2009 годзе С. Кінг адрэдагаваў тэкст і апублікаваў яго ў часопісе «Playboy». У 2015 годзе твор у новым выглядзе трапіў у анталогію «The Bazaar of Bad Dreams».

У паэме распавядаецца аб экспедыцыі з 32 чалавек, арганізаванай авантурнікам, якая выправілася на пошукі ахутанага легендамі «Храма з костак». Яны знаходзяць яго і адкрываюць сакрэт, які не прызначаны для чужых вачэй...

Толькі трое застаюцца жывымі і вяртаюцца дадому, у тым ліку і апавядальнік гісторыі (які распавядае яе наведвальнікам бара за выпіўку).

Крывавы раман

Ураджэнка Вялікабрытаніі Джэма Лілі асуджаная на пажыццёвае зняволенне ў Аўстраліі за забойства 18-гадовага юнака-аўтыста Аарона Пажыча. Перад злачынствам яна напісала раман, у якім падрабязна пераказала пакуты ахвяры серыйнага забойцы...

26-гадовая Дж. Лілі спачатку сціскала шыю сваёй ахвяры дротам, а пасля таго, як той парваўся, зрабіла А. Пажычу тры ўдары нажом. Цела юнака яна закапала ў садзе свайго дома.

Суд таксама прысудзіў да пажыццёвага зняволення саўдзельніцу Дж. Лілі, яе 43-гадовую сужыцельку Трудзі Ленан. Жанчына дапамагла брытанцы прывабіць А. Пажыча ў дом і здзейсніць злачынства.

Нявыдадзены раман Дж. Лілі пад назвай «Гульнявая зона» быў прысвечаны жанчыне, у якой была мара ўсяго жыцця: забіць каго-небудзь. Сваякі жанчыны распавялі, што яна марыла стаць вядомай пісьменніцай у жанры жахаў. «У дзяцінстве яна была апантаная серыйнымі забойцамі, але казала, што яна так «скідвае» напружанне», — распавяла мачыха Дж. Лілі.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by